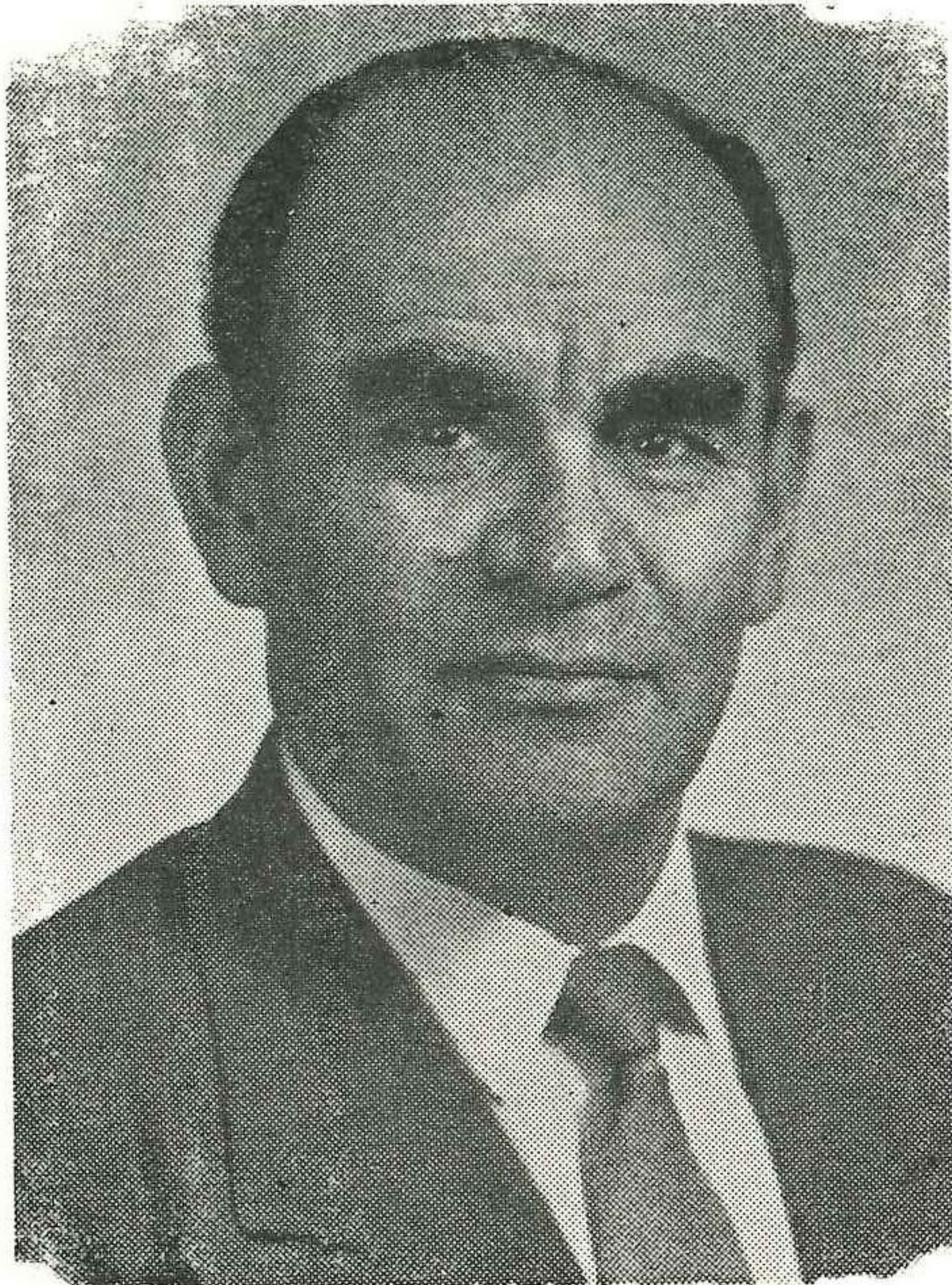

МИХАЙЛО ПОДВОРНЯК

ШАЛОМ

Життя і праця

Д-ра Мойсея Ю. Гітліна

Накладом
Християнського Видавництва "Дорога Правди"

Вінніпег — 1973 — Торонто

SHALOM

The Life and Work
of
D-r Moses H. Gitlin

— by —

Michael Podworniak

(Ukrainian)
Published by "Doroha Prawdy"

МИХАЙЛО ПОДВОРНЯК

ШАЛОМ

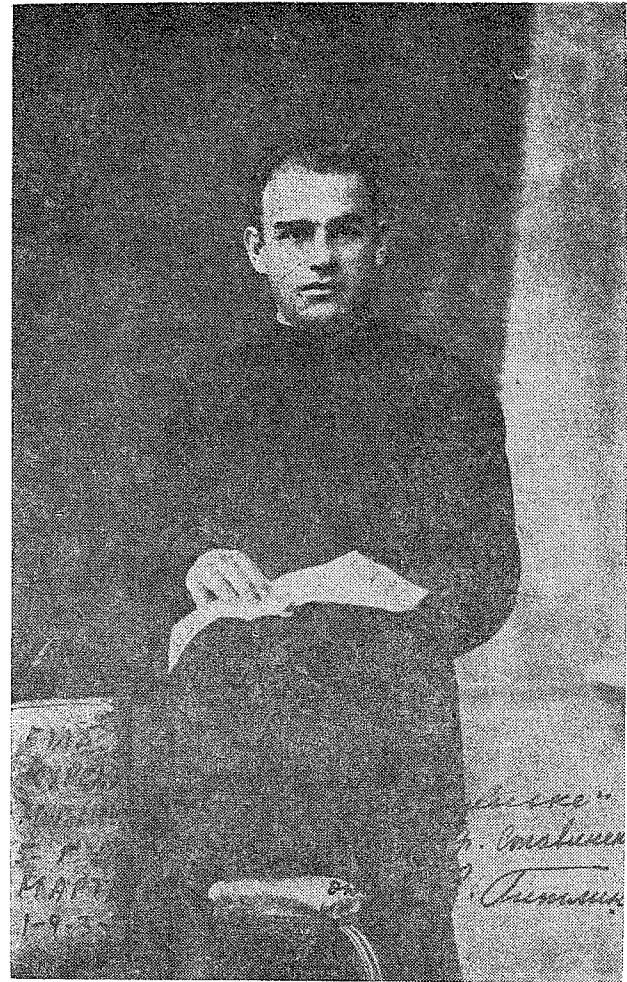
Життя і праця
Д-ра Мойсея Ю. Гітліна

Накладом
Християнського Видавництва "Дорога Правди"
Вінніпег — 1973 — Торонто

Видання цієї книжки фінансував
Роман Тросянчук

Printed in Canada
by Popular Printers, 787 Toronto St., Winnipeg, Man.

Брат Мойсей Гітлін на Біблійних Курсах у Млинові на Волині
(5-го березня 1933 року)

ПЕРЕДМОВА

Слово "шалом" — це гебрейське слово і воно визначає — спокій, мир. Це слово на кожному кроці сьогодні зустрічають паломники, які приїжджають до Ізраїля, тим словом часто вітають християни одні одних. В Ізраїлі, в місті Тель-Авів, навіть виходить місячний журнал російською мовою під назвою "Шалом".

Незабутньої пам'яті наш брат Мойсей Гітлін, християнин з жидівського народу, любив це слово і в своєму листуванні з віруючими, він завжди ставив його на початку листа. Тому автор цієї праці, колишній студент Біблійної Школи брата Мойсея Гітліна, вважав влучним дати ту назву своїй праці, присвяченій пам'яті брата М. Гітліна.

Ми раді, що брат Михайло Подворняк знайшов час і можливість вшанувати покійного брата М. Гітліна цією своєю біографічною розвідкою, бо вона показує багато цікавих фактів із життя Покійного, про які багато віруючих досі не знали. Сердечна йому за це подяка!

Віримо, що книжка "Шалом" буде корисною для всіх наших читачів, які досі любовно приймали всі наші видання. На цьому місці висловлюємо також щирі подяку братові Романові Тростянчукові за фінансування її.

Березень, 1973.

Видавництво "Дорога Правди"

ВСТУП

Кожна людина, яка приходить у цей світ, проживає своє довге чи коротке життя з різними пригодами та подіями. Життя кожної людини — це окрема книжка, прецікава історія, з якої можна написати багатосторінкову книгу. Тимбільше, якщо ходить про життя такої людини, яка не тільки отак собі прожила свій вік, але яка працювала, щось творила. На прикладі такого людського життя потім навчаються й виховуються молодші покоління. Через те в усіх культурних народів є біографічні книжки їхніх провідників, тих людей, які за свого життя щось доброго зробили чи то для свого тільки народу чи й для всього людства. Якщо взяти під увагу християнських визначних особистостей, то в різних мовах ми маємо біографічні книжки Д. Муді, Ч. Сперджена, Дж. Веслея, Д. Лівінгстона, В. Карея та багатьох інших визначних місіонерів і проповідників, життя яких і досі служить взірцем до наслідування.

На превеликий жаль, треба ствердити той невідрадний факт, що в нашому українському євангельсько-баптистському братстві, а також у віруючих інших споріднених з нами слов'янських народів ця справа дуже занедбана. Ми мали в минулому багато світлих постатей, великих і щирих робітників на Христовій ниві, які доконали чимало славних діл. Але вони відійшли до вічності, про них було десь надруковане посмертне слово і на тому все скінчилося. І пройде небагато років, а про тих наших мужів Божих і згадки ніде не бу-

де, бо журнали з посмертними згадками про них розгубляться по широкому світі.

Брат Мойсей Гітлін був одним із відомих і благословених духовних робітників в нашому братстві, тому його життя і праця може бути захоплюючою в майбутньому для тих, які бажають працювати на Божій ниві. Для тієї самої мети ця книжка і написана.

Брат М. Гітлін за свого життя робив деякі свої автобіографічні записки, але тільки до 1932 року. В них він розділив своє життя і працю на дві такі частини: — "До Євангелії", цебто до його навернення до Господа, і друга частина — "По Євангелії", цебто життя і праця після навернення. Ті записки, писані рукою брата М Гітліна, дісталися нам і на підставі їх подаю тут життєвий шлях брата д-ра Мойсея Гітліна.

I

ДО ЄВАНГЕЛІЇ

Д-р Мойсей Гітлін народився 18-го липня 1896 року в містечку Олександрівка, на Київщині. Коли йому було два роки, його батьки переїхали до містечка Кривий Ріг на Херсонщині, де він і провів свої юначі роки. З цим містом у нього пов'язалося багато юначих спогадів, про які він пізніше любив розповідати. В Кривому Розі він жив до 13-ти років і вже там почав за чимось шукати, почав розпізнавати, що є зло, а що є добро, намагаючись те добро знайти. Родина М. Гітліна була однією з найбідніших жидівських родин міста, а тому з наймолодших своїх років він зазнав багато всякого горя, і це, можливо, витворило в ньому потім бажання помагати бідним, а зокрема тим молодим людям, які бажають учитися, але не мають на це змоги.

В молодих роках Мойсей Гітлін лишився без батька, а це ще збільшило убогість його родини. Він уже почав був ходити до школи, але незабаром змушений був лишити школу і шукати якоїсь праці, щоб можна було прожити самому і допомогти убогій матері.

Молодий Мойсей Гітлін на ту пору вмів уже читати, любив книжку, а тому всі свої вільні хвилини віддавав на читання книжок. Не маючи над собою жодного догляду, він читав усе, що попадало до рук і на прочитаних книжках формувался його характер, його світогляд. Спочатку, як дитини, а потім, як юнака. Дитиною він читав

фантастичні казки про те, як то можна мати такі чоботи, що одним кроком можна зробити сім миль, йому хотілося піти за місто туди, де небо сходиться з землею. А потім зачитувався російськими клясиками, любив читати повісті, поезії тощо. Все це робило його старшим і духовно вищим від його ровесників. На жаль, бідна його мати не могла йому ніколи купити якоїсь нової книжки, а він також не був спроможний на неї заробити.

Ап. Павло каже про себе самого, що він славить Бога за те, що його Бог призначив на служіння, перед його народженням. Цей вислів має дуже цікаве значення в жидів, бо про жида-християнина вони кажуть так: "Він був ренегатом перед тим, як народився". Щось подібного було в житті брата М. Гітліна. В своїх юначих літах він мав чимало різних життєвих проблем, а тепер зустрівся з християнством, яке було для нього чуже, якесь таємниче й містичне, а тому викликало в нього велике зацікавлення. Він подружив з деякими своїми ровесниками, жидівськими хлопцями, які знали чимало легенд, часто дуже непростойних, про християнство, яких він багато наслухався. А це ще збільшило його зацікавлення християнством, зокрема самою Особою Ісуса Христа. Наслухавшись різних легенд, Мойсей Гітлін поділився ними з своїми приятелями, що походили з православних родин. Ті розповіли про це своїм родичам, а родичі прийшли із скаргою до матері молодого всім зацікавленого Мойсея. Мати насварилася на сина й попередила його не говорити нічого поганого на християнство, бо вони живуть між християнами. Молодий Мойсей послухався матері, не згадував нікому про легенди, яких навчився від жидівських хлопців, але не перестав цікавитися християнською релігією.

Як молодий юнак, що цікавився всім, Мойсей Гітлін любив у вільні хвилини ходити вулицями міста і оглядати вистави у вікнах нежидівських

крамниць. Одного разу в вікні він побачив велику картину, на якій було намальовано багато людей. Він побачив, що це були всі жиди. Вони сиділи в якійсь великій кімнаті, під кожним був напис, хто це такий, а також написаний вислів, котрий з них що думає про Христа. Спереді сидів з пристойним і поважним обличчям жид, під ним був напис "Никодим", а зверху такі його слова: "Хіба судить закон наш людину, як перше її не вислухає і не дізнається, що вона робить?" Це питання чомусь глибоко впало на душу молодого Мойсея. Досі він багато чув доброго і недоброго про Ісуса Христа, але досі він не чув Його Самого.

І перша іскра, яка попала до його душі, була через його сестру Розу. Одного разу він побачив, що вона читала книжку Андреева "Иуда Искариотский", а також "Жизнь Иисуса Христа" Ренана. Коли її питалися родичі, чому вона читає такі книжки про "християнського Бога", то вона сказала, що бажає бути інтелігентною людиною і знати все. При тому вона сказала, що Ісус Христос не був таким, як про Нього думають жиди.

Почуте від сестри ще більше зацікавило молодого Мойсея думати про Ісуса Христа. Інколи йому здавалося, що це гріх цікавитися Христом, але він ніяк не міг тієї цікавості позбутися. Його лякала одна тільки думка, що він може стати зрадником своєї батьківської віри, що від нього з погордою відвернулися б всі жиди, але одночасно він все більше і більше прагнув щось знати про Ісуса Христа.

В Україні тоді було чимало лірників, які ходили від хати до хати, або сиділи на сходах церков, граючи й співаючи своїх жалібних пісень про Лазаря, Йосипа із Старого Заповіту тощо. Мойсей часто слідом ішов за такими лірниками, щоб почути їхній спів, почути щось про Христа, про святих. Спів лірників захоплював його і він всюди ходив за ними.

Коли молодий Мойсей оглядав в вікнах крамниць ікони, на нього глибоке враження зробила ікона, на якій була намальована голова Івана Хрестителя, що лежала на тарілці. Він також любив дивитися на юнака Ісуса, але вже тоді думав, хто міг бачити Бога, що Його малюють і ще й малюють не з жидівським обличчям?

Одного разу він відважився піти в місті до найбільшої православної церкви. Йому дуже подобався запах ладану, подобався спів хору, але на нього люди дивилися з якоюсь відразою і він почувався там не як між своїми і швидко вийшов.

Іншого разу він побачив на вулиці міста похоронну процесію, спереди якої ішов священник. Мойсеєві було цікаво почути, про що це священник молиться слов'янською мовою, що це він співає, і Мойсей вибіг наперед, зрівнявся із священником і пішов поруч нього, прислухаючись. І раптом він побачив, що священник поглянув на нього, а потім злісно сказав: "Жидьонюк, ухаді отсюда!" І Мойсей миттю побіг між хати, лякаючись, що ще його можуть побити. І ніхто з тих людей, ані священник, ані звичайні інші люди не могли розуміти, що цей жидівський юнак не тільки із звичайної цікавості приглядається до ікон на виставах крамниць, що він не отак собі ходить до православної церкви, але що душа його чогось шукає. На жаль у всьому місті не біло когось, щоб поміг тій бідній шукаючій душі.

Молодий Мойсей знав уже тоді, що існує на світі така книга, що називається Євангелією. Він прагнув її побачити, прагнув хоч торкнутися її, але ніде не міг її знайти. У своїх сусідів, православних росіян, її не було і в нього виторвалося про Євангелію таке враження, що це мусить бути дуже свята книга, а при тому дуже дорога, якщо її не мають звичайні люди, його сусіди.

Мойсей Гітлін щиро цікавився християнською релігією, а одночасно глибоко шанував релігію своїх батьків. Він ходив до синагоги і на нього

глибоке враження робили слова, які були виписані на вівтарі міської синагоги: "Знай, перед Ким ти стоїш, перед Царем царів, перед Святим. Благословляйте Його ім'я!" І ще: "Молитва без свідомости, як тіло без душі".

Ті слова побожно впливали на Мойсея. І коли він бачив, як рабин в синагозі в часі молитви бив себе в груди, визнаючи свої гріхи, то в своїй щирості й повній свідомості те саме робив Мойсей, наслідуючи рабина. І тоді він мав таке переконання, що молитва його тепер вислухана. Він знав на той час вже багато молитов, бо коли помер його батько, то він, як син, повинен був провести т. зв. жидівський "кодим" (низка молитов), а потім упродовж року ті молитви продовжувати. Він виконував це щиро й любовно, будучи навченим своєю матір'ю ортодоксальности батьківської віри.

Будучи релігійним юнаком, Мойсей одного разу побачив жидівського хлопця, який в суботу роздирав без потреби папір. Він готовий був кинутися на нього й покарати за порушення суботи. Був також збентежений, коли бачив, як його сестра Роза в суботу щось писала. Він доніс про це матері і між ним та сестрою поставали незгоди. Мати завжди стояла по стороні сина, вбачаючи в ньому глибокого послідовника своєї віри.

Згодом він познайомився з жидівськими хлопцями, які були старші від нього, а також були більш освічені. У них він спостеріг недобрі поступовання, а тому інколи хитався в своїх юдейських віруваннях. Але він постійно ходив до синагоги, співав у хорі Талмуду-Тори, молився і щиро вірив, що його віра є правдивою і найбільш приємною Богові.

Расова проблема.

Що найбільше мав Мойсей проти християнства, то це вороже ставлення його православних

сусідів до жидів. Ворожість до жидів того часу була велика і вона підтримувалася російською владою. Це було не тільки між дорослими, але також між дітьми, а тому жидівські діти ніколи не дружили з дітьми православних родичів. Діти православних родичів часто групами нападали на жидівських дітей, а це все дуже засмучувало молодого Мойсей, який шукав у християнстві чогось кращого, чогось вищого, ніж в його нації.

Найбільше вразили його т. зв. жидівські погроми, які російська окупаційна влада проводила в Україні 1905-го року. Ці погроми лишили в душі молодого Мойсея гіркі спогади на все його життя.

Одного разу він пішов з матір'ю купити дров і несли ті дрова на своїх плечах додому. Дорогою вони побачили великі юрби людей, що йшли вулицями міста і кричали: "Бей жидів!" Перелякані жиди закривали свої крамниці, ховаючись в хатах. Вони з матір'ю побігли за хати із своїм тягарем додому. Покидали дрова надворі, а самі вбігли до свого помешкання. Почали пакувати деякі речі, рятуючись перед дикою юрбою. Потім пішли до своєї доброї сусідки, яка переховала їх, намалювавши на дверях, де вони жили, великого хреста. Це було знаком, що там живуть християни. Там вони переховувалися кілька днів. З міста долітали постріли і крики людей. Сусіди боялися довше переховувати жидів і сказали їм іти собі, куди вони бажають. Мойсеева мати з дітьми вийшла із сховку і просилася до інших сусідів, але ніхто не хотів їх впустити до своїх домів. Тоді вони де тільки могли переховувалися по різних завулках та сховках, щоб уникнути погрому. І так ховалися цілий тиждень.

За той час всі жидівські крамниці в місті були пограбовані, вікна в жидівських домах повибивані, багато жидів побито, деяких побито на смерть. Чимало жидівських домів було спалено.

Того самого року прийшло друге випробу-

вання. Перед самим Великоднем поширилася чутка, що знову наближається погром жидів. Мойсеева мати заздалегідь приготувала всі домашні речі і разом із дітьми вибралася за місто до жидівської колонії, де знайшла сховок.

Вищезгадані події дали можливість зустрітися молодому Мойсееві з пануючим тоді в Росії державним антисемітизмом. Мойсей тоді якраз закінчив читати Талмуд-Тору, бувши одним з найкращих учнів жидівської громади. Ця громада, разом з іншими трьома хлопцями послала його до російської гімназії, де він знову побачив велику ненависть інших студентів до жидів. Дійшло до того, що Мойсей пішов із скаргою до директора школи за те, що всі його називають жидом. Директор вислухав Мойсея і злісно сказав: "А хто ж винен у тому, що ти народився від того скандального народу? То ж ти є жид!"

Того дня Мойсей пішов додому і до школи вже не вернувся.

Вищесказані події були причиною того, що Мойсей захопився сіонізмом, а Теодор Герцель став для нього справжнім ідеалом. Він мріяв про незалежність свого народу, про Палестину, а також захоплювався вченням Л. Толстого.

Гуманітарні проблеми.

Симпатії до свого народу перетворилися в Мойсея в симпатії і співчуття до всіх людей, а зокрема до людей бідних і поневолених.

Вибухла російсько-японська війна, яка дуже морально прибила його, бо в кожній війні йому ввиджались погроми, смерть. Він бачив, що в цьому світі людина людині стала вовком, а тому йому бажалося бути добрим не тільки до людей, але й до звірят, щоб таким чином причинитися до того, щоб світ став кращим. Він збирав окрощини хліба, якими кормив голодних собак, птахів тощо. Він намагався робити всім добро і був

безмежно радий, коли за якусь добру прислугу чув від когось слово подяки. Таким чином Мойсей постійно виростав не тільки фізично, але він виростав духовно, інтелектуально, як людина, як добродій. Одного бідного жида з сусіднього села він навчив читати по-гебрейському, бідних сусідів учив читати й писати по-російськи і мав з того велике душевне вдоволення. Бідні люди приходили до нього з проханням написати листа чи то до сина в війську, чи в якесь інше місце і він здобув собі пошану в бідних людей. А сам безмежно тішився тим, що може комусь зробити добро, може бути корисним для людей.

Клясова проблема.

Антисемітські переслідування змусили Мойсея Гітліна лишити російську школу, приватних жидівських шкіл в місті не було і він змушений був шукати якоїсь фізичної праці, щоб заробити на життя. Разом з іншими хлопцями він ходив на берег ріки, зрізували там зелені галузки, які потім продавали своїм жидівським сусідам, які великого свята вживали їх для певного релігійного акту на подвір'ї синагоги. Потім він найнявся сортувати овочі в продавців. За добру ту працю йому не тільки платили якісь мізерні копійки, але також давали додому овочі.

Слідуючою його працею було те, що він водив одного багатого сліпого жида до синагоги, де той читав посмертні молитви за свого батька. Мойсей помагав йому також читати молитви, а за це отримував платню і деякі подарунки. Пізніше почав працювати в друкарні міської газети, співвласником якої був цей самий сліпонець, якого він водив до синагоги. Тоді в Мойсея постало бажання стати професійним друкарем, але те бажання його ніколи не сповнилося. Незабаром його праця в друкарні скінчилася і він повернувся додому. Побожна мати зробила рішення послати його

до вчитися шити шапки. Вона думала, що коли він стане на таку працю в якогось релігійного жида, то таким чином уникне отих різних соціальних впливів, яких він набрався від робітників у друкарні.

І Мойсей Гітлін пішов вчитися шити шапки. А для того, щоб навчитися того фаху, йому треба було протягом трьох років працювати тільки за харчі і помешкання, не отримуючи жодної платні. При тому він змушений був пильнувати дітей свого господаря, ходити на базар по різний крам, виконувати іншу домашню працю. Зимою і літом працював він з іншими робітниками від ранку до пізньої ночі при нафтовій лампі. А в суботу треба було разом з господарем іти до синагоги, несучи його шаль і книжки для молитов. Таким чином в Мойсея не було ні хвилини вільної для читання книжок або для дозвілля молодому хлопцеві. Такі обставини породили в нього ненависть до багатших людей, він почав захоплюватися політичними рухами, які тоді ширилися в Україні. Незабаром він познайомився з соціалістами, почитав їхню літературу і послухав їхніх промов. У нього витворилося враження, що немає на світі нічого кращого за соціалізм, що це якраз оте, за чим шукає його душа. Він ще був замолодий, щоб повністю збагнути заплутані навчання Маркса, але він уже був дорослим до такої міри, щоб захоплюватися тим, що він читав в соціалістичній літературі. Він ґрунтовно простудіював твори Беляєва, Максима Горького і прочитане зробило на нього сильне враження. Зокрема найсильніше враження на нього зробила соціалістична брошура "Павук і муха", в якій капіталізм представлено як павука, а бідний клас, як муху. Його симпатії до соціалізму досягли найвищого вершка тоді, коли 1905 року цар проголосив маніфест політичної свободи в усій Російській Імперії. Тоді всюди відбувалися вільні демонстрації, виступи соціалістичних діячів, розповсюдження соціалістичної лі-

тератури тощо. Але ця свобода була недовга. Незабаром прийшло переслідування, багато соціалістичних провідників були арештовані і вислані на каторгу і в країні знову запанував царський терор. Тоді, власне, граф Лев Толстой випустив був свій маніфест "Я не можу мовчати".

У великому місті.

Бажаючи більшої освіти та знання, Мойсей Гітлін думав, що це все він знайде не в такому місті, як Кривий Ріг, але в місті великому. І він залишає свою працю, залишає дім й переїздить до міста Херсону. Там він знайшов крашу працю, а вечорами мав змогу займатися самоосвітою. В місті він познайомився з багатьма поступовими студентами, цілі довгі вечори проводив у міській бібліотеці.

Мойсей Гітлін всім дуже цікавився, всім захоплювався. Він захоплювався першим автомобілем, якого побачив на вулицях Херсону, першим електричним світлом, першою порядною газетою, яку можна було купити в Херсоні за одну копійку. А в Україні проходили великі культурні зміни, щось ніби вістило про те, що йде нова ера, в якому люди житимуть, як брати.

При тому він постійно ходив до своєї синагоги, читав молитви, виконував усі інші ритуали батьківської віри. В синагозі одного разу він почув першу патріотичну проповідь свого рабина, яка залишила в його душі глибокий слід. Рабин проповідував на текст з Єремії 29: 7: "І дбайте про спокій міста, куди Я вас вигнав, і молитесь за нього до Господа, бо в спокої його буде і ваш спокій". Другу проповідь, яка зробила на нього не менше враження, він чув у тій самій синагозі на похороні головного вчителя Талмуд-Тора школи. Проповідь була виголошена на текст 2 Самуїла 3: 38: "І сказав цар своїм слугам: Огож знайте, що вождь та великий муж упав цього дня!"

Зайшовши одного разу до міської бібліотеки, Мойсей Гітлін приніс туди позичену книжку, а до читання хотів узяти іншу. На цей раз він бажав випозичити Новий Заповіт, на жаль, йому там сказали, що вони Євангелії в бібліотеці не мають, Євангелія є тільки в церкві.

У Херсоні він познайомився з представниками робітничих спілок, до більшої міри перейнявся ще соціалізмом, а згодом менше почав відвідувати синагогу, менше молитися, стаючи на шлях атеїзму. При тому він не переставав цікавитися християнством. Йому хотілося щось більше знати про Ісуса Христа, але не було людини, яка могла б йому розповісти. І він далі стояв на розпутті шукання, вагаючись між різними ідеями.

У Херсоні він знайшов працю, а зараз через вулицю був дім, в якому відбували свої богослуження євангельські християни. Але Мойсей мало цікавився ними, вважаючи чомусь, що вони належать до скрайньої націоналістичної партії, яка ненавиділа жидів. За якийсь час друге його місце праці було навпроти православного собору, але це також не допомогло йому познайомитися ближче з християнством. В домі, де він працював, був дуже релігійний і побожний двірник, з яким Мойсей часто вів розмови на релігійні теми. Той двірник, побачивши в Мойсея зацікавлення релігією, намовляв його піти до найближчого адвоката і той йому оформить усі документи переходу на православ'є. Але того відважного кроку Мойсей тоді не зробив.

У Херсоні Мойсей Гітлін уперше в своєму житті мав можливість побачити святкування правовірних жидів, які відбувалися з приводу приїзду їхнього релігійного провідника. На ті святкування Мойсей вже не дивився з таким побожним наставленням, як раніше. Поволі політичні течії тих часів почали полонити його молоду душу. Він все більше і більше груз в болото всяких тодішніх "ізмів", а інколи зачитувався пригодницькими опо-

віданнями Мейн Ріда, плянуючи в серці стати колись і собі мандрівником.

Проблеми моралі.

Час швидко минав. Рік за роком проходило життя Мойсея Гітліна в місті Херсоні і з нього, недавнього неповнолітнього хлопця, став дорослий сильною тілесною будови юнак. І з тими літами розвинулися різні юначі інстинкти, прийшли різні-прерізні спокуси, з якими він зводив тяжку боротьбу. Він свідомо хотів бути добрим і чесним юнаком і якщо він бажав, щоб світ таким був, то він знав, що найперше йому самому треба таким бути. І він намагався плекати в серці добро, змагаючись зо всіма спокусами. Поволі він приходив до рівноваги, звільнявся від згубних політичних рухів і поволі переставав думати, що люди тому злі, бо життєві обставини роблять їх такими. Він почав переконуватися, що саме зло є в серці людини, а навколо неї є безліч спокус.

Одного разу він був присутній на похороні молодої жидівської дівчини, яка поповнила самогубство, лишивши записку, що вона кінчає життя, бо воно для неї не має жодного сенсу. Від того часу молодий Мойсей Гітлін часто ставив собі питання: Яка мета життя людини? Особисто він досі не мав жодної мети. Він знав багатьох своїх ровесників, разом з ними він ходив на різні вечірні курси, щоб доповнити своє знання, свою освіту, але він бачив, що і його друзі не мають в житті жодної мети, живуть отак, щоб тільки жити, марнуючи свій добрий час.

Досі Мойсей ще не був знайомий із Євангелією, досі ще не зустрівся з правдивим християнством і в його душі панувала повна порожнеча. Він глибоко вірив в сіонізм, вірив, що він може дати для його народу деякі економічні й політичні вигоди, але він тепер побачив, що ані сіонізм,

ані соціалізм, ані жодний інший "ізм" неспроможні зробити самої людини ліпшою.

Протестантизм.

Мойсей Гітлін знав і відчував, що релігія повинна мати дещо спільного з морально-духовними проблемами, але досі він не бачив ані в юдействі, ані в православ'ї, щоб релігія зробила когось ліпшим. Щодо протестантизму, то він про нього ніколи не чув і нічого не знав. Пригадував тільки, коли одного разу батько йому розповідав, як на одній залізничній станції якийсь росіянин продавав по дуже дешевій ціні гебрейські Біблії і свідчив людям про Христа. Оповідали також, що одного разу до синагоги прийшов був якийсь чоловік і бажав щось читати із Біблії, але йому не дозволили, бо він казав, що вірує в Ісуса Христа. Потім казали, що це був жидівський місіонер. Але ті спогади дитячих літ, що лежали на глибині його серця, нічого не казали йому про правдиве християнство.

На той час Мойсей Гітлін був прочитав деякі твори з протестантською тематикою, як книжку Доффе "Робінзон Крузо", книжку Бічер Стоу "Хижина дяди Тома" в російському перекладі, але в тих книжках він бачив тільки їхніх героїв, як добрих людей і це все. В Херсоні він, разом з жидівською молоддю, зайшов на похорон до лютеранської церкви, але все те, що він там бачив і чув, не лишило в нього жодного сліду.

Шукаючи якихось пригод, що за ними бігають усі молоді хлопці, Мойсей Гітлін одного разу вибрався в подорож до Одеси. Там він зустрівся з одним жидівським вегетаріянцем, з яким подружив. Погідного дня вони вийшли разом на побережжя Чорного моря, де побачили групу жидів. Новий Мойсеїв знайомий сказав, що це ті жидаї, які вірують в Ісуса Христа. При тому він сказав, що вони мають свій клуб на Кузнечній вулиці,

маючи на думці їхній молитовний дім. Мойсей Гітлін з презирством дивився на цю групу, рахуючи їх ренегатами, з якими не варто навіть зустрічатися.

Перша зустріч із штундистами.

Біля трьох років Мойсей Гітлін мандрував по великих містах, шукаючи якихось пригод, шукаючи чогось такого, за чим тужила його душа. По тому він вернувся додому, до міста Кривий Ріг, де жила його родина. Була весна 1911 року.

Другого дня сестра запропонувала йому піти до театру. Вони проходили вулицями й нараз до них долетів якийсь дивний, а при тому дуже гарний спів. Мойсей спитався сестри, що це таке, а ця розповіла, що це збираються штундисти на свої Богослуження. При тому вона похвально розповіла йому, що це ті люди, які лишили православну віру, що вони живуть за наукою Нового Заповіту, а коли б усі люди так жили, як вони живуть, то в Україні не було б погромів на жидів, не було б воєн, не було б жодного насилля.

Оповідання сестри дуже зацікавило Мойсея. Він відразу подумав, що можливо оце і є ті самі люди, які знають щось такого таємничого, що може дати відповідь на всі настирливі питання його душі.

І він відразу затримався на півдорозі. Попросив сестру, щоб пішла разом з ним до дому, звідки пливли такі чудові співи. І сестра погодилася. Вони зайшли до просторої чистої залі й були вражені тим, що там побачили. На лавках сиділи звичайні люди, жінки і чоловіки, співаючи поросійському духовних пісень. Потім якийсь чоловік вийшов наперед, став за столом і читав з Євангелії, з тієї самої книжки, за якою Мойсей Гітлін довго всюди шукав. Але він побачив, що та Євангелія не була такою, яку він бачив у православної церкві. Чоловік читав про новий Єру-

салим, який мав зійти з неба, але це все показалося Мойсеєві якимось фантастичним, зовсім незрозумілим і нелогічним. Чому цей Єрусалим мав називатися новим, чому він мав сходити із неба, — Мойсей Гітлін навіть не намагався того збагнути, рахуючи його непотрібним для себе. І вони з сестрою вийшли із того богослуження й пішли до театру.

Друга зустріч із штундистами.

Третього дня після свого повернення додому, Мойсей Гітлін знайшов працю по своєму фаху. І на велике своє здивування побачив, що він працюватиме в майстерні, яка є поруч будинку, де відбуваються зібрання штундистів. Якраз те саме, що було в Херсоні. Це показалося йому звичайним збігом обставин, але в Бога воно так не було. Мойсей Гітлін лише пізніше збагнув, що в цьому був Божий провід, що Добрий Пастир таким чином шукав загублену вівцю. І Мойсей вирішив відразу піти на перше тут євангельське богослуження.

Прийшовши туди, він знову побачив на лавках звичайних людей, що співали духовних пісень. Він і собі присів нишком під стіною. Слухав співу і ці звичайні, але якісь глибокі народні мелодії, глибоко падали на пригожий ґрунт його душі. Він дивився на людей і йому здавалося, що вони не співають, а отак просто говорять ті побожні слова і говорять до нього, до того бідного жидівського юнака. Таких співів він досі ніде не чув, ані в синагозі, ані в жодній православної церкві. І він був зворушений до глибини душі.

А ще більше був зворушений тим, коли люди стали на коліна і всі молилися. Вони каюлися в своїх гріхах, молилися за всіх людей, за своїх ворогів і такої молитви Мойсей ще ніколи не чув. Проводячий на тому зібранні читав місце Слова Божого з книги пророка Ісаї і Мойсей був дуже

здивований, що він ні разу не згадав про те, що пророк Ісаїя був жидом. Він також дивувався, чому то ті євангелісти мають жидівську Біблію, перекладену на російську мову і трактують її так, ніби це була не жидівська книга, а їхня.

Проводячий виголосив тоді проповідь на текст із пророка Ісаї, але Мойсей не все з тієї проповіді зрозумів, а тому вона не лишила в його серці якогось помітного сліду. Може через те, що все, що на цьому євангельському зібранні відбувалося, було новим, він до всього придивлявся, а через те саме не міг належно прислухатися до проповіді. А може через те, що мав до тих людей деяке упередження, а тому не звертав уваги на те, що там говорилося. А найголовніше, можливо, через те, що проповідник говорив про духовні речі, яких світська й невідроджена людина збагнути не може.

Але з того євангельського зібрання щось таки лишилося в його пам'яті назавжди, а це їхнє відношення одні до одних, а також до нього, незнайомого жидівського юнака. І коли зібрання закінчилося, то проводячий сказав:

— А тепер, брати і сестри, попрощаємося одні з одними святим поцілунком.

Тоді підходили мужчини до мужчин, а жінки до жінок і взаємно цілувалися на прощання. Так само вони робили, коли віталися при зустрічі.

Це все було для нього новим, але при тому воно показалося йому якимось приємним, гарним. У синагозі він бачив, як при зустрічі одні одних називали "ребі", в православній церкві просто кликали себе по імені і по батькові, поміж радикалами звали себе товаришами, а тут — брати і сестри. Чогось подібного він досі не зустрічав, а тому воно справило на нього сильне враження. Він вийшов із того євангельського зібрання і те, що він там бачив, ні на хвилину не залишало його. Він увесь час роздумував над тим, що це за

люди, чому вони інші від усіх людей і що це їх такими зробило.

Нагляд за штундистами.

Від того часу щось невидиме тягнуло Мойсея на ті євангельські зібрання. І то тягнуло з такою силою, що він не міг тому спротивитися. Навіть тоді, коли він мав багато праці, то він лишав її на пізніше, а в зібранні мусів бути. І було в нього таке враження, що ті люди чимось просто очарували його і він не міг протиставитися якомусь внутрішньому голосові, який кликав його до штундистів. І якраз того самого часу Мойсей Гітлін познайомився з однією жидівською дівчиною, яка належала до тодішніх радикалів. Вони подружили, потім щиро полюбили одне одного. Ця дівчина, слава Богу, пізніше увірвала в Христа, а потім стала його вірною дружиною.

Його симпатії до штундистів росли з кожним днем. Він постійно відвідував їхні богослуження, побачив у них Новий Заповіт, але не мав відваги попросити, щоб позичили йому. В нього також не було сміливості признатися, що він поважає їх, що він цікавиться ними. А віруючі дивилися на п'ятнадцятирічного жидівського юнака, який відвідував їхні зібрання і, можливо, вважали його за молодого, щоб поважно говорити з ним про Христа. Також царські закони того часу не дозволяли штундистам відкрито перетягати до себе людей з інших релігій. Таким чином Мойсей постійно відвідував ті євангельські зібрання, придивлявся до поведження штундистів, до їхнього життя і його симпатії до них зростали з кожним днем. Йому зокрема подобалося в штундистів те, що вони не брали жодного уділу в жидівських погромах, а навпаки, вони молилися за переслідуваних жидів, помагали їм. І це глибоко зворушувало юначе серце жидівського патріота і збільшувало в ньому любов і шану до тих простих штундистів.

І ще одне було в штундистів, що глибоко вражало Мойсея Гітліна — це їхній культурний рівень. Між ними майже не було неписьменних, бо всі вони бажали читати Святе Писання, співати на богослуженнях із співаників, а тому вчилися грамоти. При тому їхня мова не була такою, як в інших людей. Вони не вживали поганих слів, не лаялися, не проклинали. До всіх людей ставилися з пошаною, провадили моральне життя, не пили алкоголю, не курили тютюну тощо. Все це глибоко впливало на Мойсея, все це йому дуже імпонувало і подобалося.

Одного разу він був свідком, коли православні люди напали на євангельське богослуження, щоб його розігнати. Тоді штундисти стали на коліна й молилися за своїх переслідувачів. Одного разу штундисти були викликані на диспут із православним священиком. І Мойсей бачив, що ті люди поводитися там, як вівці між вовками. Він також помічав, що в цій євангельській громаді існував порядок, що коли хтось із її членів не дотримувався в житті належного духовного рівня, такого члена брали на замітку, а якщо і це йому не помагало, його вилучали з громади. І придивляючись до того всього, перед Мойсеєм поставало питання: що могло зробити таку зміну в цих людей? Він знав, що того не могла зробити жодна філософська ідея, бо ті прості люди й не цікавилися жодною філософією. Він побачив, що тут було щось іншого. І він почав ще більше придивлятися до життя тих людей, шукати в них того, чого він не розумів.

Відродження релігійності.

Природа завжди була і є найкращим аргументом про існування Бога. А віра в Бога завжди робить людей кращими, морально вищими. Це Мойсей побачив у штундистів. Він почав роздумувати про релігію, про Бога, бо виразно поба-

чив, що коли людина навернеться до Бога, то вона не тільки сама стає в усьому кращою, але через неї Бог може робити інших кращими. Тепер Мойсей почав збирати довкруги себе старих своїх друзів і дискутувати з ними над питанням про існування Бога. Тепер він уже читав таку літературу, де більше говорилося про релігію і з кожним днем його релігійність побільшувалася. Він частіше став молитися на самоті, почав глибше прислухатися до проповідей євангельських проповідників, пильнуючи кожне слово зважити і покласти до свого прагнучого серця. А найбільше йому в тому помагало нове штундистське оточення, в якому він тепер був.

Національна свідомість.

В жидів існує загальне переконання, що коли жид стає християнином, то тим самим перестає бути жидом. Але це не так. Жиди-християни в багатьох випадках бувають кращими жидівськими патріотами, ніж самі жиди. Таке саме було і з Мойсеєм Гітліном. Слухаючи в штундистських зібраннях так багато про високе покликання жидів, про те, що не тільки всі Божі пророки Старого Заповіту були жидами, але жидами також були апостоли Нового Заповіту, що Ісус Христос також був з роду Давидового, в нього росла національна свідомість. Він уважав себе не тільки сином Авраама, але також братом перших християн.

Багато з його колишніх друзів соціалістів-радикалів також стали національно свідомими жидівськими патріотами і з ними Мойсей тепер часто зустрічався. Вони спільно читали жидівську літературу новоеврейською мовою (ідіш), а також говорили між собою тією мовою, плачучи все жидівське. Багатьох його друзів почали разом із ним відвідувати штундистські зібрання. Таким чином Мойсей опинився між двома протилеж-

ними ідеями. Жидівська ідея була дуже приваблива для нього, коли він саме тепер зростав у національній свідомості. Він почав глибоко думати про те, чи не можна було б якось зреформувати юдаїзм, або надати йому якогось нового релігійного забарвлення, чогось подібного до штундистського руху. Відродити в жидівських богослуженнях новожидівську мову, видати тією мовою співаників, вживати її в щоденному житті тощо. Коли він поділився з цим з своїми приятелями, то вони його висміяли, назвавши сполучення юдаїзму із штундизмом звичайною нісенітницею.

Ближче знайомство із штундистами.

Одного разу Мойсей Гітлін прийшов на євангельське зібрання і воно було іншого змісту, ніж попередні. Він побачив, що всі присутні на ньому мають відкриті Біблії і обмінюються думками про Господню молитву "Отче наш". Це віруючі називали студіюванням Слова Божого. Проводячий казав, що всі присутні можуть ставити якісь питання, висловлювати свої думки на читаний євангельський текст. Не розуміючи повністю предмету молитви Господньої, Мойсей здобувся на відвагу і поставив одне питання. Для зібраних це було милою несподіванкою, що оце жидівський юнак приймає уділ в студіюванні Біблії. А коли це зібрання закінчилося, до нього підійшла одна молода дівчина, Маруся Кириченко, яка була членом тієї євангельської громади. Вона також співала в хорі під час богослужень. Вона щиро привіталася з Мойсеєм, а також розповіла йому про жидівських віруючих, які були в місті. Вона також запросила його до свого дому познайомитися з її батьками, які також були членами тієї євангельської громади. До нього також підійшли тоді передові брати громади Платон і Кучма. Вони захочували Мойсея приходити на їхні богослужен-

ня, засвідчивши йому про Господа. Від того дня Мойсей не тільки приходив на євангельські богослуження, але відвідував віруючих в їхніх домах, розмовляючи на різні духовні теми.

Перше читання Нового Заповіту.

Маруся Кириченко подарувала йому Нового Заповіта в російській мові, православного видання з трираменним хрестом на обгортці. Але так як "хрест для тих, що гинуть, є глупотою", так само для жидів знак хреста є чимось страшним, бо ж в тих часах їм багато довелося зазнати горя від тих людей, які носили на собі знак хреста. "Але досконала любов перемагає страх". Таке було і тут. Любов до Нового Заповіту була така велика в Мойсея, що вона перемогла страх перед знаком хреста. Він був безмежно щасливий, що по багатьох роках шукання він мав Новий Заповіт, міг його читати і він був його власністю. Спочатку він багато-чого там не міг розуміти, не міг збагнути його змісту. А найгірше було тепер те, що він змушений був його ховати від жидів і читати так, щоб ніхто не бачив.

Але все це незабаром змінилося. Та сама Маруся Кириченко подарувала йому Новий Заповіт в жидівській мові. Мойсей був такий задоволений і щасливий, що цілував цю книжку так, як колись цілував сувої Закону в синагозі. Він запопадливо читав сторінки Святої Книги і за короткий час міг сказати слова наведеного на християнство робина: "Де я думав знайти каміння, я знайшов діаманти, і де я надіявся зустріти терня, я знайшов рожі". Зокрема він глибоко був вражений і безмежно захоплений Христовою проповіддю на горі. Ці євангельські слова показалися йому найкращою, найбільш ідеальною програмою людського життя. Там він знайшов мету здійснення своїх мрій і він побачив, що є на світі така книга, яка пише якраз те саме, що він думає.

Читаючи місця із Святого Письма, які стосуються соціальних людських проблем, він плакав над прочитаним. Вислови: "Вони волю обцяли комусь, самі буди рабами тління", "Коли Син отже зробіть вас вільними, то справді ви будете вільні", "Яка користь людині, що здобуде весь світ, але душу свою занапастить?" — ці слова оздоровляючою рососою падали на його серце. Він остаточно переконався, що жодні тодішні політичні партії, жодні соціалістичні програми не мають таких високих ідей, як має Євангелія.

У Новому Заповіті Мойсей знаходив не тільки саме духовне вдоволення від читання, але він бачив там в кожному прочитаному місці велику Божу ласку до всіх людей. Одного разу прочитав від 9-го до 11-го розділу послання апостола Павла до Римлян і Мойсей не видержав. Він схопив Нового Заповіта в російській мові, побіг до недалеких мулярів, що працювали при будові, показував їм прочитане і питався, чому ж то вони не люблять жидів так само, як любив Павло, якщо вони також послідовники Христові? Робітники були дуже здивовані, що жидівський юнак навчає їх моралі з їхньої Євангелії.

Читання євангельської літератури.

Маруся Кириченко постійно постачала Мойсєєві Гітлінові духовну літературу в мовах російській і жидівській. На нього дуже глибоке враження зробила невелика книжечка професора Бетекса, а також апологетична книжка барона Ніколаї. Не менше він був вражений читанням книжок проф. Г. Друмонда та історичними оповіданнями Шатобріана. До безмежности він був захоплений також книжкою Шелдона "Його слідами". Окрім тієї духовної літератури він також читав журнали "Християнин" і "Утренняя звезда", які тоді видавав І. С. Проханов. Також великою поміччю для нього в шуканні за правдою була

євангельська література в жидівській мові, переважно свідчення навернених до християнства жидів.

Листування з християнськими провідниками.

Читання Євангелії, а також різної духовної літератури породжували в жидівського юнака різні питання. За порадою знайомих віруючих він почав листування з євангельськими проповідниками того часу в Росії і першого листа написав до пастора В. Фетлера, який тоді працював в Петрограді. Секретар пастора В. Фетлера, християнин з жидівського народу, Л. Авербух, відписав йому і це було для Мойсея неабиякою радістю.

І. С. Проханов саме відкрив був тоді в Петрограді Біблійну Школу і Мойсей відразу написав туди прохання, щоб і його прийняли до тієї школи. З дня на день він чекав із школи відповіді, але відповіді не було. Це сильно прибило духа молодого шукача Божої правди. Він постійно тоді листувався з відомими жидівськими провідниками, до самої своєї смерти мав в архіві листи від Л. Розенберга й Губермана, а тут ось штундистські провідники зігнорували його і навіть не прислали відповіді на його прохання. Мойсей тоді не знав, що до Біблійної Школи він ще не готовий, але мовчанка із Петербургу сильно побила його високий настрій.

Свідомість гріха.

Постійне читання Євангелії та різної духовної літератури, регулярне відвідування штундистських зібрань та листування з деякими визначними євангельськими провідниками, — все це відкрило духовні очі Мойсея Гітліна і він побачив себе грішником. Перед тим він думав про себе, що він є порядною людиною, що він є досить добрим у всіх відношеннях, а тепер йому тільки треба бути ще кращим. Це не була реформа його

характеру, а тим більше не було це народження згори, про яке він думав, що воно йому конче потрібне, а було це тільки моральне виправлення. Він щиро пильнував того, щоб постійно виправлятися в етичній пристойності.

Але проповідь Христова на горі відкрила його очі на це питання. Він прийшов до того переконання, що може він і не зломив букви морального закону, але передумуючи про своє минуле в світлі Христової науки, він побачив, що в багатьох випадках він таки був порушником закону.

У громаді евангельських християн, куди ходив Мойсей Гітлін, був один із старших братів на прізвище Кучма. Він часто служив Словом Божим, а в своїх проповідях інколи казав:

— Живи так, щоб славити Бога, щоб бути корисним для людей і щоб мати для себе нагороду в вічності.

Слухаючи того брата, Мойсей бачив, що чогось подібного в його житті ще немає, що це ще не все, якщо він буде постійно відвідувати зібрання евангельських християн.

А Дух Святий весь час нагадував Мойсеєві про його минуле, спонукував його до покаяння, до прийняття Спасителя. Він докоряв йому за гріх і Мойсей виразно побачив і відчув, що йому треба спасіння.

У своїх записках Мойсей Гітлін наводить слова Надсона, який казав: "Как мало прожито, а как много пережито". Таке саме було і з ним. Він був щойно юнаком поза п'ятнадцять років, але за той час він багато уже нагрішив. До своїх юначих гріхів він зараховував співання непристойних вуличних пісень, порнографічні малювання, кража овочів і цукерків від продавців, бійки з приятелями тощо. Одного разу він був знайшов у школі копійку і якийсь голос казав йому віддати її для вчителя, а той хай віддасть тому, хто згубив. Але другий голос шептав, щоб він купив

за ті гроші бубликів. І він так зробив. Потім бідний хлопець плакав, шукаючи своєї копійки, і Мойсеєві було його жаль, але він не мав копійки повернути йому. А тепер йому пригадувалися оті всі "малі" гріхи, за які він жалів.

Маруся Кириченко, —
перша сказала братові Гітлінові про Христа

Окрім тих гріхів своєї молодости, Мойсей був також свідомий поважніших своїх переступів. Він найбільше боявся свого гріха, якого він колись допустився проти Сина Людського. Але потім він тішився запевненням Спасителя, Який сказав: "Хто буде злорічити проти Сина Людського, то проститься йому". Доки він не зрозумів того, то він багато переживав, що гріх проти Сина Людського не проститься йому. Молитва Христа на хресті: "Отче, прости їм, бо вони не знають, що роблять", була для нього добрим запевненням.

Колись Мойсей ненавидів був Христа, а при тому ненавидів і християн. Він відчував душевне вдоволення, коли бачив похоронну процесію християн, бо знав, що ще один християнин помер.

Він мав вдоволення від того, коли міг в школі помститися над православним хлопцем, в якому він вбачав свого ворога.

Але потім, коли він повністю зрозумів науку Господа Ісуса Христа, він дуже жалів свого минулого думання, як жаліє кожна новонавернена людина.

На жаль, в тому самому часі, коли Мойсей Гітлін пильно читав Євангелію, коли Дух Святий торкався його серця, як ніколи перед тим, до нього приходили різні спокуси. Жидівська молодь, знаючи його зацікавлення Євангелією, почала робити йому різні неприєности. Він побачив напроти себе багато ворогів, що готові були однієї хвилини зробити йому найбільше зло. Тоді він почав ревно молитися, щоб Господь Сам показав йому дорогу до правди.

Господь чув молитву того жидівського юнака і давав йому сили поборювати всякі спокуси. Поволі приходила перемога і повне зрозуміння того, що написано в Римл. 7: 14-24. Мойсей Гітлін особисто того досвідчив. Тоді його сумління знову і знову докоряло йому за минулі гріхи. Він прагнув того спокою, що приходить із прощенням гріхів, але покищо його ще він не мав. До нього приходили різні думки, різні вагання, він думав, що напевно Бог не любить його за минуле життя, інколи ним опановувало якесь містичне бажання і він приходив до висновку, що йому потрібне спасіння від минулих гріхів, а тепер йому потрібна сила для того, щоб устояти перед різними спокусами.

Переконання в правді.

Мойсей Гітлін побачив і остаточно переконався, що ці прості українські штундисти вже мають те все, за чим він так спрагло тужив. Вони з радістю свідкують усім про те, що їхні гріхи прощені, бо вони твердо вірять у святу жертву Ісуса

Христа, Який умер за всіх людей. Він побачив, що зміна їхнього життя є найкращим доказом того, що вони народжені згори від Духа Святого.

І нараз йому стало ясно, що через жертву Ісуса Христа його гріхи можуть бути прощені і що це правда також, що людина може народитися згори від Духа Святого і стати новою людиною.

Майже переконаний.

Бог різними способами промовляв до серця жидівського юнака. Одного разу до штундистів прибув молодий євангелист і проповідував на текст: "Той, хто не зо Мною, той проти Мене, і той, хто не збирає зо Мною, той розкидає". Тоді Мойсей дуже перейнявся цією проповіддю і бажав конче стояти біля Христа.

Одного разу він знову відвідав дім Марусі Кириченко. Вони сиділи всі біля столу, а батько Марусі читав Біблію. Мойсей пильно прислухався до читання. Тоді батько звернувся до нього і сказав:

— Мойсею, перейди сюди до мене, то краще бачитимеш написане.

І нараз його осяяла думка, що коли він перейде на другий бік столу, то краще бачитиме написане, а коли перейде на євангельську віру, тоді краще зрозуміє написане. Це була особлива пора, коли Дух Святий говорив до його серця.

Одного разу знайомий йому студент університету, знаючи, що він ходить на штундистські богослуження, сказав: "Якщо ти дійсно переконаний у тій правді, яку проповідують штундисти, то ти будеш добрим християнином, а коли ти не маєш того переконання, то краще перестань ходити до них".

Мойсей Гітлін у кожній найменшій дрібниці бачив попередження для себе, все що він десь спостеріг, він приточував те до свого життя. Одного разу він побачив рекламу на вікні банку з

таким написом: "Не відкладай на завтра того, що можеш зробити сьогодні!" І в цьому він бачив попередження для себе, щоб не відкладати свого слідування за Господом на завтра.

Перешкоди.

Так як в природі перед світанком нового дня буває найтемніша пора, так само Мойсей переконався, що перед його віддачею Господеві було найбільше перешкод і спокус. Коли він зовсім був близький до повного навернення, якраз тоді в його серці появилися знову різні сумніви та тяжкі переживання. В нього з новою силою постали національні почуття, які підказували йому, що яким би ідеальним не був штундистський рух, то все ж таки він не є жидівським рухом. І коли він пристане до них, то для жидів він буде перевертнем і зрадником.

Обізувалися також у нього синівські почуття до старенької бідної матері. Що вона робитиме, коли він перейде до штундистів, лишивши свою батьківську віру? Він наперед уявляв, який це для неї буде удар, коли вона довідається, що її одинокий син прийняв християнство. А найбільше чого він боявся, це те, що його може лишити жидівська дівчина, яку він щиро любив. Вона досі поважала штундистів за їхнє чесне поведіння, але лишалася надалі вірною вірі своїх батьків. Коли він був у її домі, коли говорив прихильно про штундистів, то відчував її холодне ставлення до тієї теми. А тепер, коли б він прийняв чужу для неї віру, він був переконаний, що вона його лишить. Отже, перед ним став тяжкий вибір. Христос і мати, дівчина, його народ тощо.

Окрім тих перешкод, до нього приходив також страх, що коли він прийме християнство, то чи зможе він жити таким ідеальним життям, як живуть штундисти? Також він мав страх, що жиди будуть переслідувати його морально і фізично,

що він стратить свою працю, може заломитися і таким чином може зруйнувати життя всієї своєї родини.

Великим страждання для його душі було те, що його друзі по праці і по школі докоряли йому за те, що він став релігійником та ще й християнським. Вони ставили йому різні аргументи, проти яких він не міг оборонитися, бо не був обізнаний ані із Святим Писанням, ані з апологетичною християнською літературою. Якраз на той час було для нього великим ударом те, що він вичитав у газеті, що десь в Америці якийсь власник нафтових полів викликав до страйкуючих робітників військо, в наслідок чого було вбито тридцять невинних жінок і дітей. А власник цей був християнином, а може ще й протестантом. Не знаючи другої сторони медалі, Мойсей Гітлін дуже тим переймався, приймаючи все односторонньо.

Старі, вже пригаслі почуття всякої соціальної справедливості знову почали запалюватися в його душі. Він прагнув іти вперед, іти і боротися за соціальну рівність для всіх людей. Він узяв той самий Новий Заповіт, якого недавно з такою любов'ю цілував, і викинув його геть. Йому було соромно, що він захопився християнством і він сам себе за це гірко докоряв. Тепер він перестав ходити на штундистські зібрання і повернувся на ту саму дорогу, на якій був перед тим. Наново подружив із колишніми своїми приятелями, із свого скромного заробітку передплатив популярного на той час журналу "Нива", а також різні додаткові видання того видавництва, зокрема твори російських клясиків і днями й ночами зачитувався в них. Він перечитав книжку Куприна "Поединок", в якій героями виступають атеїсти, перечитав книжку Шалом Алейхема "Дер Мабуль". Такі твори підрізували його віру і він поволі забувався за штундистів.

Божа поміч

Але ласкавий Господь не залишив тієї шукаючої Його молодої душі тоді, коли він опинився в безвихідному положенні. Мойсей Гітлін знову почав читати Святе Письмо, особливо про другий прихід Христа, Який прийде і встановить Своє Царство. Тоді всі людські системи зо своїми несправедливостями будуть знищені, а запанує справедливість Божа.

В тому часі з М. Гітліном було подібне, як колись з апостолом Петром, коли Господь йому казав відносно учнів, що сатана хотів пересіяти їх, але Він, Господь, молився за Петра. Подяка Господеві за Його Слово, що воно правдиве і воно виконується з точністю в житті всіх віруючих, воно виконалося і в житті Мойсея Гітліна. Духовна його криза минула, він знову став на добру дорогу, яка веде до спокою, до тиші.

Навернення.

Дня 16 травня 1912 року, десь так біля години десятої вранці, господар, в якого Мойсей Гітлін працював, послав його до крамниці дещо купити. За своїм звичаєм він по дорозі вступив до родини Кириченків. Несподівано він застав там багато віруючих із сусідніх сіл. Він був збентежений таким великим числом незнайомих людей і збирався вже відійти, але його затримали і представили одній присутній жидівській жінці, яка також була віруючою і про яку Мойсей перед тим від багатьох людей чув. Вона познайомилася з ним і відразу почала йому говорити про Христа, подарувавши при тому Новий Заповіт в гебрійській мові. Вона вважала, що Мойсей уже є наближеним до віруючих і сердечно просила його повністю віддатися Христові, прийнявши Його своїм особистим Спасителем.

Потім вона спиталася його, чи він бажає, щоб присутні там віруючі помолилися за нього. Мой-

сей любовно погодився. Велика кімната Кириченків була заповнена віруючими і сестра Гросман, християнка з жидівського народу, попросила всіх до молитви. Віруючі стали на коліна, а між ними і Мойсей. Але він на коліна не став. Стояв на ногах і прислуховувався, як віруючі один за одним молилися, щоб Господь спас його.

І раптом він відчув до всіх тих людей якусь велику і глибоку пошану. Йому здавалося, що місце, де він тепер стоїть, це святе місце, це найсвятіший храм Божий. І на нього напав великий страх. Але він далі твердо стояв на ногах, вагаючись схилити свої коліна. Тоді молився присутній німецький брат Август Солер. В своїй молитві він казав: "О, Боже! Ти бачиш, що всі ми стоїмо перед Тобою на колінах, тільки Мойсей стоїть проти Тебе!..." Ці слова глибоко торкнулися Мойсея. Він подумав, що справді він оце стоїть проти Бога, не хоче скоритися перед Ним.

Раптово він відчув ще більший страх, відчув ніби хтось торкнувся не тільки його колін, але також його серця. Він уже нічого не бачив, майже нічого не відчував, тільки впав на коліна і голосно крикнув: "О, Боже! Ти знаєш моє серце!"

Що було далі в тій кімнаті, він не пригадує, але в цю хвилину перед його очима промайнуло все його минуле життя. Він відчув себе найбільшим грішником, який так довго змагався з Богом і не хотів Його прийняти. А тепер він прийняв Господа, прийняв Ісуса Христа своїм особистим Спасителем, але що скаже на це мати, сестри, друзі, господар, в якого він працював? Серце його палало вогнем, а при тому розривалося від болю, від різних думок.

І він не міг далі молитися. Він чув, що в нього щось перервалося, щось розбилося і він не міг вимовити слова, тільки стояв на дрижачих колінах і гірко плакав... І це була найщасливіша хвилина в його житті, це було його народження згори, його справжня зустріч із Христом.

Про своє навернення брат Мойсей Гітлін в своїх записках так оповідає:

"Хтось поміг мені встати на ноги і підтримував мене. Хтось інший потішав мене. А ще хтось привітав мене теплим поцілунком. Тому, що я був першим жидівським юнаком в нашому місті, що став Христовим учнем, то мене цілували всі брати і сестри, старі й молоді. І їхні щирі християнські поцілунки zostалися зо мною на все моє життя. Чогось подібного ніколи не можна забути. І це було вперше в моєму житті, що я був удостоївся називатися братом Мойсеєм".

В крузі тієї радости, яку тепер переживав Мойсей Гітлін, він забувся за те, що був посланий господарем до крамниці. Він подивився на годинника і побачив, що то вже близько дванадцятої. Той день, навіть годину, він запам'ятав на все своє життя, рахуючи, що це найважливіша була подія в його житті.

Вибігши на вулицю, він спішив надолжити той час, який він провів у домі Кириченків. Коли він біг, йому здавалося, що він легкий ніби ластівка і що він не біжить по землі, а летить у повітрі. Він почував себе легким від усіх тягарів, які досі важким каменем лежали на його серці. Усе довкілля видалося йому не таке, як воно було перед тим. Йому здавалося, що повітря свіжіше, що квіти краще цвітуть, пташки краще співають. Усе навколо було сповите якоюсь невимовною красою, все вітало його, усміхалося до нього. Такого почуття він досі ніколи не мав, ніколи він досі не відчував такої близьости Бога до нього, такої сердечної радости, душевного щастя. Про це брат Мойсей Гітлін розповідає в своїх записках:

"Коли я біг так, мені здавалося, що я не біжу, а лечу пташкою. Я відчув легкість в моєму тілі і звільнення від моїх життєвих клопотів. Природа виглядала мені чарівною. Повітря, пташки, а також дерева нашого бідного містечка, — все було оповите якоюсь новою божественною красою. Ме-

ні здавалося, що я є тим новонародженим дитям, і все мене тепер вітає, усміхається до мене. Що за щасливе почуття! Що за піднесення! Наче небо прихилилося до землі! Якою дійсністю Бог став для мене! Мені так здавалося, що Сам Господь Ісус Христос радів тим, що Його страждання на хресті не були даремними, бо ось тут є щаслива, спасена жидівська душа хлопця, який шукав правди. Що за щастя, Бог є моїм Отцем, а Христос — моїм Спасителем! Віруючі є моїми братами і сестрами. А люди всього світу є моїми заблудшими братами та сестрами. Мої гріхи прошені. Небо є для мене запевненим. Дух Святий буде мене навчати, як жити тут на землі. Тепер я буду іншим говорити про таке велике щастя. О, як я повністю тепер зрозумів сенс пісні, яку віруючі тоді співали:

"О, дивний день, чудовий час,
Коли Христос у перший раз
Зо мною в заповіт вступив,
Й спокоем серце наділив".

Вернувшись до праці, Мойсей Гітлін просив пробачення в господаря за таке спізнення. При тому він признався, що був у віруючих і там затримався. А господар спитався: "То що, вони дали тобі сто карбованців, що ти такий щасливий?" На це Мойсей відповів, що він отримав щось більшого, ніж сто карбованців. І це було перше його свідцтво іншим про Христа.

Новий спосіб життя.

Два дні по тому Мойсей Гітлін був у місті і вступив до "Дому Євангелії", який саме там був відкритий. Там якраз відбувалася проба хору. Це було ввечері. На співанці переважно була сама молодь і Мойсей Гітлін, побувши там, потім попросив ту євангельську молодь, щоб помолилася із ним. Молоді віруючі молилися, а також молив-

ся Мойсей, благаючи Бога, щоб Він дав йому силу й відвагу свідкувати іншим про Христа.

У вівторок дня 19 травня 1912 року в годині 11.30 ранку він знову широко молився, щоб Господь дав йому дар слова і тоді відчув у своїм серці, що молитва його вислухана, що Господь кличе його на служіння в Христовому винограднику.

Він ревно почав читати Новий Заповіт і тепер читання Слова Божого було для нього великою насолодою. Він не міг прожити ні одного дня, щоб не читати Євангелії і не молилися. Він молився щодня, щовечора, дякуючи Богові за велике спасіння, яке він отримав від Бога. Віруючі стали для нього, ніби найближча родина і він завжди відвідував їхні дома. Коли господар посилав його до міста з якимось дорученням, то він інколи набавляв багато дороги, щоб тільки зайти до когось з віруючих і сказати комусь словодві про свою велику радість, яку він знайшов у Христі Ісусі.

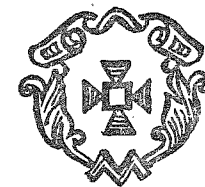
Тепер Мойсей Гітлін постійно відвідував у місті богослуження євангельських християн, разом зо всіма віруючими молився, співав духовних пісень, а коли хтось із старших братів проповідував, він дивився в свій Новий Заповіт і пильно стежив за прочитаним. Досі він, коли приходив бувало на євангельські зібрання, то сідав з-заді на самих останніх лавках, а тепер він ішов наперед, сідав поміж віруючих, рахуючи себе таким самим, як вони всі.

Незадовго віруючі дозволили новонаверненому юнакові сказати своє свідоцтво в зібранні. Потім він також деклямував вірші на зібраннях молоді, приймав також уділ в короткому служенні словом. Він сам відчував, що інколи йому вдавалося сказати слово сильніше і ліпше, інколи не так добре, як би йому бажалося. І він побачив, що служити словом на публічних зібраннях не так легко. Тоді він почав ревніше молитися, щоб Бог

дав йому дар слова, щоб він міг іншим людям сказати про Христа.

Перед тим Мойсей був упослідженим і переслідуваним жидівським юнаком, але тому що він мав любов до книжки, то вивчив напам'ять багато віршів про поле, про гай, про зелений берег річки тощо. Але він тільки читав про красу природи в книжках, а самої природи не бачив. Але тепер його життя змінилося. Яка для нього була велика радість сісти на вимощеного соломою воза і разом з євангельською молоддю поїхати на поле, над річку, на лоно природи і своїми очима оглядати пшеничні лани, відчувати подих теплого вітру, дихати чистим повітрям, наповненим запашністю поля. Він був щасливий, що має тепер багато друзів з віруючої молоді, вони не сміються з нього, не гордують ним, але ставляться до нього з великою пошаною і любов'ю, називають його своїм братом.

Завдяки вищесказаному, скінчилося життя старе Мойсея Гітліна, яке він назвав "до Євангелії", а тепер починалося життя нове, життя "по Євангелії".

II

ПО ЄВАНГЕЛІЇ

Узяв свого хреста.

Коли брат Мойсей Гітлін навернувся до Господа, його мати була на лікуванні мінеральними водами в недалекому місті. Повернувшись додому, вона відразу хотіла бачити свого сина, бо їй уже сказали, що він став штундистом. Вони зустрілися і мати з великим обуренням докоряла його за те, що він зробив їй такий великий сором. Тепер всі жиди міста, всі сусіди, які недавно так добре ставилися до неї, тепер відвернулися. Мати впала перед ним на коліна, плакала і просила його здійняти з неї такий великий сором. Мойсей любив свою матір, він також любив Господа і тепер перед ним став великий вибір. Куди піти? Обрати матір, чи Христа? Покищо він нічого не міг їй сказати, тільки потішив її тим, що в майбутньому вона буде дякувати йому за цей зроблений крок, бо він, як євангельський християнин, буде її шанувати в старших роках.

Але матері не можна було нічим потішити. Вона була так пририта наверненням сина, що одного разу майже не поповнила самогубством, від якого її врятували дочки.

Проти Мойсея постали не тільки всі жиди міста, але постали проти нього всі домашні. Його старша замужня сестра заборонила йому приходити до себе, ніхто з родичів не хотіли з ним

навіть зустрічатися. Він опинився між ворогами з усіх сторін.

Але одного разу його сестра Тамара, та сама, що завела була його вперше на євангельське богослуження, сказала йому, що вона бачила в сні їхнього померлого батька, який сказав їй: "Не турбуйте Мойсея, бо він на правдивій дорозі!"

Від того часу Тамара дещо зм'якла своїм відношенням до нього. Добре також ставилася до нього наймолодша сестра Віра, яка поважала віруючих і була близька до Божої правди. Мойсей також на своє здивування зауважив, що його дівчина, його люба Клара, змінила своє до нього відношення і була прихильніша, як перед тим.

Господар, в якого Мойсей працював, кілька разів нагадував, що йому жиди докучають і не дають спокою за те, що він досі тримає в себе жиди-зрадника. І тут сталося те, що стається зо всіма, які хочуть жити новим життям в Христі Ісусі. Вони будуть зненавиджені і переслідувані. Але це в найбільшій мірі ставалося з тими жидами, які наверталися на християнство. Таких навернених жидів навіть ненавиділи православні, а тому вони були переслідувані подвійно.

Одного разу брат Мойсей Гітлін був запрошений до однієї віруючої родини, яка жила на краю міста. Туди прийшли інші віруючі і брата М. Гітліна попросили щось почитати із Божого Слова, як це є звичаєм між віруючими. Він прочитав якусь частину, а потім робив свої пояснення прочитаного. В тій хвилині до кімнати ввійшов якийсь незнайомий чоловік. Він побачив зібраних людей, не сказав ні слова і вийшов надвір. Незабаром повернувся з двома поліцейськими, які арештували брата Гітліна за нелегальні зібрання. Він провів ніч у в'язниці разом з п'яницями. Вранці його привели на поліцію для допитів. Сказали йому стати під стіною й чекати, поки прийде начальник поліції. Коли поліцей, який його учора ареш-

тував, сказав, що це жидівський штундист, тоді інші поліцаї, що там були почали його бити. А потім двох із них звалили його на долівку і били чобітьми, кулаками, якимись палками... Це була перша зневага, яку брат М. Гітлін прийняв за віру в Христа Ісуса.

Коли прийшов комендант поліції, розглянув справу, то сказав, що це до його ділянки не стосується. Тоді арештованого Мойсея Гітліна повели головними вулицями міста до іншої в'язниці, яка була в центрі міста. Там він перебув ще одну ніч, а на ранок його випустили й суворо заборонили заходити в цю околицю міста, де він був і взагалі не проводити жодних зібрань по приватних домах.

Громада євангельських християн, до якої М. Гітлін ходив на богослуження приготувалася до врочистости святого хрищення по вірі. Мойсей прагнув виконати цю заповідь Нового Заповіту, але з другого боку він мав якийсь страх, бо думав, що коли він прийме хрищення, то тим самим він назавжди повинен відректися свого жидівського народу. Тоді в його документах буде написано, що він християнин і тим самим він відречеться своєї нації, свого жидівства. І знову перед ним постало два вибори, дві дорози: або Христос, або його нація, його народ.

Буря затихла.

З ласки Божої буря переслідувань поволі стихала. Мабуть Господь до тієї бурі, як колись на Галилейському морі, сказав: "Мовчи! Перестань!" Молодий віруючий юнак намагався доказати людям, що він є з походження жидом, а віра в Ісуса Христа є його ідеалом. Тоді в Україні поширювалися різні філософські ідеї, які були дуже сильні поміж жидівською молоддю. Тому Мойсей намагався доказати, що він вибрав для себе навчання Ісуса Христа, а приналежність до штун-

дистів вибрав тому, бо вважає, що вони стоять найближче до ідей, які проголошує Новий Заповіт.

Згодом буря упереджень, а також ненависти до нього почали маліти. Про нього поширилися по місті різні чутки і багато людей хотіли з ним бачитися, щось із ним порозмовляти. Багато було цікавих знати, що властиво його, молодого жидівського хлопця, спонукало до такого світогляду.

Одного разу його запросили до жидівського дому, де вже було чимало людей різних філософських поглядів, різних тодішніх політичних напрямків, де його закидали різними питаннями, на які він змушений був відповідати. Він опинився між різними вогнями, але Господь допоміг молодому Своему свідкові відбити всі ці стріли. Правда, на деякі питання він не зміг дати задовільної відповіді, але ніхто йому не зміг також доказати, що він на неправильній дорозі.

Перші спроби в християнській праці.

Наскільки дозволяли можливості для новонаверненого, брат Гітлін поволі почав працювати в громаді, до якої він ходив на богослуження. Він тішився, що віруючі називали його своїм братом, але він також знав, що він ще не є офіційним членом церкви. Помимо того місцеві віруючі доручали йому деяку працю в громаді, а зокрема він був радий, коли йому доручили розповсюдження духовної літератури між жидами.

По деякому часі до євангельської громади того міста приїхав жидівський місіонер Борис Шапіро на низку євангелізаційних богослужень. Тоді для молодого Мойсея була чудова нагода чимось помагати в тих зібраннях. Він завзято розповсюджував між жидами духовну літературу, запрошував знайомих жидів на зібрання, разом з Борисом Шапіро відвідували жидівські дома, свідкуючи людям про Христа.

Виїзд до Америки.

Над тодішньою Європою, в тому й над Україною збиралися зловіщі хмари першої світової війни. Що було б із батом Мойсеєм Гітліном, коли б він був на той час залишився в своєму місті, не відомо. Але в Бога є пляни для кожної людини, були в Нього також пляни щодо брата М. Гітліна.

Його родичі, а зокрема мати, виразно побачили, що він уже дуже близько подружив із штундистами і немає вже жодної змоги розділити його з ними. Тоді вони постановили вислати його до Америки, надіючись тим самим відірвати його від християнських впливів. Мати написала листа до свого зятя в Америці, вияснила йому всю важливість справи, а той погодився на прохання матері забрати Мойсея до Америки.

Щоб виїхати жидівському юнакові з Росії до Америки, це була не легка справа. Але якщо Господь відкривав йому туди дорогу, то Він поміг перебороти всі труднощі. Незабаром були одержані всі потрібні документи і Мойсей Гітлін почав збиратися в далеку дорогу. Прийшов день виїзду. Велика група віруючої молоді прийшла попрощати свого новонаверненого брата у Христі. Всі вони зібралися в домі однієї віруючої родини за містом. Там вони востаннє ще співали євангельських пісень, читали Слово Боже й молилися. Молодь з усіх боків оточила Мойсея, кожен хотів йому щось сказати на прощання, а між ними була також Маруся Кириченко, яка вперше сказала йому колись про Христа. Цей прощальний день навіки залишився в пам'яті Мойсея Гітліна, як найкращий спогад з його життя.

Звідти вся молодь ішла яких три кілометри до станції. На станції молодь ще довго була з Мойсеєм, даючи йому різні поради, щоб він пильнував себе в дорозі, щоб не дружив в Америці з невірними хлопцями й дівчатами тощо.

Він прибув до Одеси, там деякий час затримався у віруючих, маючи посвідчення із церкви свого міста, щоб віруючі в Одесі прийняли його. Мойсей Гітлін дуже тішився тим, що він уже належить до такої великої родини віруючих, які живуть по всіх містах України. В Одесі він зустрівся з багатьма своїми колишніми знайомими, яким засвідчив про Христа. В Одесі він також відвідав жидівського місіонера Л. Розенберга, який там провадив духовну працю. Віруюча молодь в Одесі також вийшла до пароплаву, щоб попрощатися з братом Гітліном, а ця щира християнська теплота незнайомих йому людей, але рідних в Христі Ісусі, зміцнила його духовні сили. Сталося ще й таке, що з Одеси виїздила до Америки одна віруюча родина і Мойсей всю свою подорож провів із нею.

Пароплав вплив на широке море і все це, що тепер бачив брат Гітлін, робило на нього глибоке враження. Він захоплювався красою українського моря, вдивлявся в його голубинь і в його душі було погідно і радісно. На пароплаві він познайомився з багатьма людьми, зокрема познайомився з жидами і всім їм розповідав про Христа. Незабаром його кабіна стала місцем постійних релігійних розмов і дискусій. Жиди думали, що він місіонер, але це слово було й самому братові Гітлінові покищо незнане і він усім доказував, що він не місіонер, а тільки звичайний штундист. Він думав, що місіонер — це хтось такий, що поборює сектантів. Таких він багато разів бачив в Україні. В його кабіні їхав до Америки також один поляк, з яким він подружив, і який виявився дуже доброю людиною. На пароплаві Мойсей Гітлін також познайомився з однією жидівською дівчиною Зельдою, з якою провадив довгі розмови. Він свідкував їй про Христа, а вона намагалася повернути його назад до юдаїзму.

В Америці.

Коли пароплав прибув до американського острова Еліс, брата Мойсея Гітліна зустрів чоловік його сестри, який поручився за нього. Вони щиро привіталися й поїхали вулицями Нью-Йорку до Брукліну. Багато брат Гітлін чув про Америку, багато читав про місто Нью-Йорк, а тепер він оглядав це все своїми очима. Високі будинки, яких він досі ніде не бачив, робили на нього сильне і якесь пригноблююче враження. Він виростав і жив в Кривому Розі, де були самі маленькі одноповерхові будинки, вузькі нерівні вулиці, до яких він привик, а тут ось все таке неймовірно величне, недосяжне, сіре, страшне. Тепер він це все оглядає своїми очима, їде вулицями Нью-Йорку і йому аж не віриться, що це він, що сталося щось таке неймовірне.

Вони приїхали до дому його старшої сестри Ети в Брукліні. Привіталися, поговорили. Почали розв'язувати подорожні пакунки Мойсея і сестра із чоловіком були надміру здивовані, побачивши в приїжджого свого родича Біблію і кілька Нових Заповітів. Вони подивилися на себе і щось сказали по-англійському, але Мойсей нічого того не зрозумів. Потім сестра засміялася і сказала до чоловіка по-жидівському: "Це абсурд!" І це брат Гітлін зрозумів. Зрозумів і трохи насторожився.

Третього дня після приїзду до Америки, брат Мойсей Гітлін йшов із своєю сестрою вулицями Брукліну відвідати їхніх родичів. Брат Гітлін побачив на хідникові розірвану якусь брошурку і взяв її. На своє велике здивовання він побачив, що це була брошура, писана жидівською мовою, яка розповідала про Христа. Чого вона була розірвана і чого лежала саме тут, він не міг знати. Кілька кроків від того місця стояв великий триповерховий будинок, на якому було написано латинськими буквами: "Beth Sar Shalom", що визначало "Дім Князя Спокою". З великим душевним

піднесенням і радістю він прочитав ті слова, бо вони були для нього знайомі і рідні ще з України. Він ще в Кривому Розі читав християнську літературу і знав, що вираз "Князь спокою", — пророчий титул Месії. Але чому ця назва тут над цим будинком, чи часом це не молитовний дім штундистів? А чи взагалі такі самі штундисти можуть бути в Америці? — подібні питання тепер переповнили його серце. Він оглянувся навколо, запам'ятав добре це місце і вони пішли з сестрою далі.

Родина Брата М. Гітліна
(Роки 1936-1937)

А другого дня, не гаячи часу, брат Гітлін виїшов непомітно з дому сестри і попрямував до "Дому Князя Спокою". Він не знав ще ані слова по-англійському, тому клопотався, кого він зустріне в тому "Домі Князя Спокою", як він там зможе з кимось порозумітися, але мав надію на Гос-

пода, що Він у всьому допоможе. Тому він ішов і щиро молився в душі. Біля дверей він потиснув гудзика, вийшла якась незнайома жінка і він запитався її, чи вона говорить по-жидівському. Виявилось, що це була місіонерка, яка там працювала, а дім цей був місійним домом, де відбувалися євангельські зібрання для жидів. Ця незнайома жінка поінформувала його про час зібрань і запросила його, щоб він приходив. Брат Гітлін дуже втішився тим, що він знайшов. Він вертався до дому своєї сестри і дякував за все Богові. І стався в його житті такий збіг обставин, що в Україні його сестра вперше завела його на штундистські зібрання, а в Америці друга його сестра несподомо і не навмисне завела його на такі самі зібрання.

За день чи два брат Гітлін вже був знову біля "Дому Князя Спокою". Коли він ввійшов до середини, його опанувало таке дивне почуття, якого він ще ніколи в житті не мав. На дверях, що вели до головної залі, був напис гебрейською мовою: "Благословенний той, що йде в ім'я Господне". На головній стіні за катедрою була написана гебрейською мовою молитва Господня "Отче наш". По всіх бічних стінах були написи із різних пророчих книг про Месію. В усьому тут відчувався релігійний жидівський настрій і він відразу припав до серця брата Гітліна.

Розпочалося зібрання. Співали молоді віруючі, грала оркестра, а потім проповідував проповідник Л. Кон. Він говорив жидівською мовою, наводив різні приклади із життя Христа на землі, наголошував на кожному кроці, що Христос — це справжній Месія для жидівського народу, що кожний жид повинен прийняти Його своїм особистим Спасителем. Проповідник підкреслив, а це дуже припало до серця брата М. Гітліна, що Новий Заповіт тілом є грецький, душею жидівський, а духом — християнський.

Це перше євангельське зібрання на американській землі зробило на брата Гітліна глибоке враження, воно зміцнило його віру, запалило його любов до Євангелії.

Хрищення по вірі.

За три тижні свого перебування в Америці брат Мойсей Гітлін довідався, що в "Домі Князя Спокою" має відбутися святе за вірою хрищення. Він подумав, що оце для нього найкраща пора виконати Божу заповідь. В Україні він мав різні сумніви, різні перешкоди, а тут йому немає жодних перешкод і він конче мусить прийняти хрищення. Але над цим питанням він знову почав глибоко роздумувати, передбачаючи всякі небезпеки, а зокрема сумніви, які ще досі жили в його душі. Прийняти хрищення — думає він, — то це навіки розділить його з жидівською нацією, зо своїм народом, якого він любить. Так думають всі правовірні жида, так думав і він. Але поволі він щодня приходив до переконання, що хоча він і прийме хрищення, то він надалі залишиться жидом. У тому йому багато допомогли деякі віруючі з жидівського народу, з якими він познайомився на євангельських зібраннях. Багато йому також допоміг жидівський місіонер, що працював тоді в "Домі Князя Спокою". Він заохочував брата М. Гітліна остаточно рішитися на цей великий крок, повністю віддатися в Божі руки і прийняти хрищення. І брат Гітлін погодився. Разом з іншими він прийняв в "Домі Князя Спокою" хрищення, яке йому вділив великий муж Божий Леопольд Кон.

Нові спокуси.

Виявилось, що під час хрищення були присутні представники жидівської національної організації, яка називалася "Будівничі Ізраїля". Їхнім завданням було боротися проти "Дому Князя Спокою" і вони цю боротьбу ревно виконували. Во-

ни й донесли сестрі брата Гітліна про те, що він прийняв хрищення. Це була найбільша трагедія, яку будь коли брат Гітлін пережив. Як він сам в своїх записках оповідає, що тоді зібралася в домі його сестри вся їхня ближча і дальша родина. Всі вони докоряли йому за те, що вони зробили йому велике добро, а він їм відплатив злом, принісши їм великий сором і ганьбу. До цієї родинної трагедії долучився секретар організації "Будівничі Ізраїля", намовляючи родичів, щоб вони за всяку ціну відірвали Мойсея Гітліна від місії і щоб якимось чином відірвали його від віри в Ісуса Христа.

Для брата М. Гітліна прийшли дуже тяжкі дні, великі випробовування. Родичі рішуче заявили йому, що він ще неповнолітній, а тому не має права міняти своєї релігії. Вони також пробували оскаржити перед державним судом пастора Леопольда Кона за охрищення неповнолітнього жидівського хлопця. Вони лякали його, що напишуть про це його, матері, що відішлють його назад в Україну тощо.

Накінець вони прийшли до деякого компромісу і погодилися на тому, що Мойсей Гітлін може собі вірити в серці, як він бажає, але щоб він не ходив до християнської місії, щоб нікому не розповідав про свою віру і щоб не читав удома Біблії. Вони думали, що таким чином він поволі забудеться за християнську віру, якщо він не матиме жодної стичности із місією.

З болем серця і душі брат Гітлін пішов на неприємні для нього компроміси. Йому було жаль розбитого серця його сестри, яка йому зробила так багато добра, а він справді приніс їй стільки смутку. Тому він найперше віддав сестрі свого улюбленого Нового Заповіта в російській мові, якого йому подарувала Маруся Кириченко. Потім віддав Нового Заповіта в гебрейській мові, якого йому подарував жидівський місіонер в Одесі Бо-

рис Шапіро. Секретар організації "Будівничі Ізраїля" вхопив ті книжки, щоб показати своїй організації, як трофеї перемоги їхньої організації над евангельською місією. Секретар забрав книжки, а родичі поволі почали заспокоюватися.

Але те, що сталося, було великою мукою для брата Гітліна. Він переживав страшне пекло в своєму серці. Він уважав, що не відрікся Христа, він вірив у Нього, любив Його, але душа його була голодна, порожня, бо не було для неї тієї чудової небесної манни, того духовного хліба, яке вона знаходила перед тим у Божому Слові. Він почув себе самотнім, забутим всіма, нещасливим. Сидів, ніби у в'язниці і гірко плакав у душі...

Брат Мойсей Гітлін постановив чимскоріш навчитися англійської мови, а потім чекати, що обставини якось зміняться і він буде бачити, що має робити. З такими думками він ішов одного разу додому з розбитим і схвильованим серцем. В руках він ніс книжку Фінея в російській мові про відступництво від віри, яку йому хтось подарив. Він її на ходу докінчив читати, переходячи Віліямсбурзьким мостом. Через читання тієї книжки Дух Божий говорив до його розбитого і схвильованого серця. Він затримався на мості, де було якраз мало людей, плакав там і молився, благаючи Господа простити йому, що він майже був готовий відректися Його. І там на мості він вирішив вернутися до практичного християнського життя, вирішив не тільки в серці вірити в Ісуса Христа, але й устами своїми визнавати Його.

Прийшовши додому, він сказав сестрі, що не може жити отаким півжиттям, що він мусить читати Біблію, ходити до віруючих. Це дуже прибило його сестру, яка по короткій надумі сказала: "Якщо так, то можеш собі йти від нас і ми не будемо мати з тобою нічого спільного".

Нормальне християнське життя.

І Мойсей Гітлін пішов. На серці в нього лежав тяжкий камінь, але він твердо вірив, що Господь не залишить його напризволяще. Він знайшов собі працю, заробляв на прожиття і в усьому давав собі раду. Спочатку працював по різних підприємствах, а пізніше знайшов собі працю за своїм фахом. Від того часу він почав жити нормальним християнським життям без страху і переслідувань. Його працедавці завжди були жиди, а тому він примушений був працювати в неділю, але за те мав вільну суботу. Тоді він відвідував нових своїх жидівських приятелів, свідкуючи їм про Господа. За той час він познайомився з багатьма християнськими організаціями, часто відвідував місійну станицю Ангеля в Нью-Йорку. В неділю він працював якраз у тому місці в Нью-Йорку, де в підвалі однієї американської церкви відбувалися російські євангельські богослуження. Тому під час перерви в праці він мав нагоду хоч трошки побути на таких зібраннях. Вони нагадували йому такі самі зібрання в Україні.

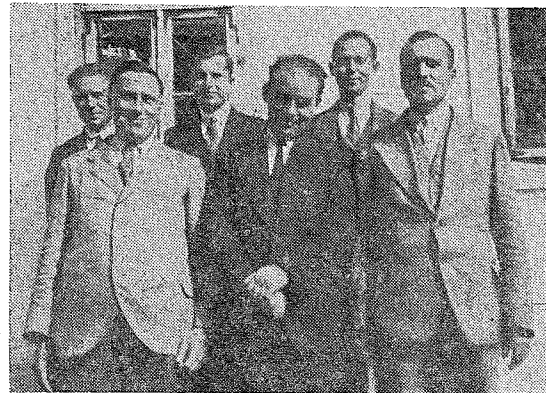
Звичайно, найбільш улюбленим місцем для нього був "Дім Князя Спокою", де він перейшов йорданські води. Він щоп'ятниці спішив туди на богослуження, а коли повертався із цих богослужень додому, то мав таку велику радість, що йому бажалося співати, голосно молитися і дякувати Богові за таке велике спасіння, яке він мав у Христі Ісусі. У "Домі Князя Спокою" були такі багатолюдні зібрання, що треба було завжди приходити заздалегідь, бо бувало так, що хто спізнювався, то в середині вже не було місця і двері закривалися. Зокрема великі були зібрання в понеділок увечері, бо на них виступала молодь із своїми свідченнями. Тоді вперше в "Домі Князя Спокою" була організована жидівська євангельська громада, якої членом був також брат Мойсей Гітлін. Він надзвичайно був щасливий тим, що

ніхто йому не міг сказати, що він прийняв євангельську віру через якісь матеріальні вигоди, бо ж він заробляв на прожиття чесною і тяжкою працею, ніхто йому також не міг закинути, що він відрікся своєї нації, бо ж він належав до жидівської християнської громади. В тій громаді було багато жидівської молоді, були такі щирі і звичайні прості члени, як Мардохей Фукс, Гарі Бургер, Герман Ценц, Куперберг, а між ними і він — Мойсей Гітлін.

Мойсей Гітлін — вегетарієць.

Усім слов'янським віруючим було відомо, що брат Мойсей Гітлін був вегетаріянцем, цебто що він не їв м'яса, але не всі знають причину, яка його спонукала таким бути. А це сталося кілька місяців після його приїзду до Америки.

Коли він відвідував російські зібрання євангельських християн у Нью-Йорку, де проповідником був брат Джонсон, М. Гітлін зустрівся там з однією молодого жидівською дівчиною, яка цікавилася Євангелією. Брат Гітлін багато говорив з

Брат М. Гітлін з своїми пізнішими співробітниками
Перший ряд зліва направо — К. Шаломський, М. Гітлін, В. Гусарук. Другий ряд — С. Бричук, Д. Шейда і В. Бура

нею про Господа, але вона ніяк не могла зрозуміти, чому то віруючі люди їдять м'ясо. Скільки він не намагався їй пояснити із Святого Писання, що споживати м'ясо не є гріхом, вона лишалася непокоєною. Тоді брат Гітлін у своєму молодому пориві вирішив зробити так, як апостол Павло пише в Рим: 14: 21, 1 Кор. 8: 13, 8: 22-23, що коли б хтось згіршувався тим, що він їсть м'ясо, то він не буде їсти. І якщо ап. Павло міг таке зробити, то брат Гітлін подумав, що й він повинен не їсти м'яса, якщо хтось тим згіршується. І він тоді став вегетаріянцем, дав обітницю, що не їстиме м'яса ніколи. І тієї обітниці, яку він склав перед Богом, щоб тільки повернулася до Христа та жидівська дівчина, він дотримав до кінця свого життя.

А дівчина, задля якої він став вегетаріянцем, незабаром увірвала в Христа. Вона називалася Анна Музиковська. Потім увірував у Христа її батько, потім прийняла Христа своїм Спасителем ще одна жидівська дівчина, Роза Бройтман, яка належала до жидівської вегетаріянської родини. Незабаром по тому прийняв Христа ще один вегетаріянець, жид Давид Зеліковський. Ці навернення захопили брата Гітліна до інтенсивної праці між жидами. Він почав відвідувати в Нью-Йорку вегетаріянські ресторани, розмовляв там з жидами і всім їм свідчив про Христа.

В таких вегетаріянських ресторанах і клубах він проводив довгі розмови на різні релігійні теми, але одного разу наткнувся там на дуже твердий горіх, якого йому з великим зусиллям довелося розкусити. Він зустрів там секретаря якоїсь робітничої спілки, який був витренований до різних диспутів і він поставив братові Гітлінові низку питань різного практичного життя, зокрема, питань з проповіді Христа на горі, з навчання Л. Толстого про те, що християнин не повинен противитися злу тощо. Він не мав що сказати сво-

ему опонентові, був дуже пригноблений, але нараз він пригадав сліпого, якого вздоровив Христос, а тому й відповів тому агітаторові словами уздоровленого сліпця: "Я знаю тільки те, що я був духовно сліпий, а тепер бачу"...

Будуючи своє гніздо.

Працюючи щодня, брат М. Гітлін зміг заощадити трохи грошей, за які виписав з України до Америки свою матір, а також наймолодшу сестру. Таким чином в нього закладалася своя родина, треба було думати про те, щоб мати свою хату тощо. Але тут знову почалися нові турботи. Мати довідалася, що її син прийняв хрищення, що він повністю став християнином і мати дуже це переживала. Вона просила його залишити свою віру, але тепер брат Гітлін стояв твердо і жодні намови не діяли на нього. Навпаки, його старша заможна сестра з чоловіком побачили його життя, його любовне ставлення до матері, змінили своє відношення до нього, любили його і поважали. Брат Гітлін відпочивав душею і за все дякував Богові, Який так чудово опікувався ним.

Коли його мати і наймолодша сестра Віра були разом із ним, він почав гаряче молитися про спасіння своєї дівчини, яка була в Україні і яку він щиро любив. Він тепер найбільше пригадував той час, коли він виїздив до Америки, то вона була вийшла на станцію попрощатися з ним. Він бачив її зажурені очі, сумне обличчя яке тепер живою картиною стояло перед ним. І тому найбільшою його турботою тепер було, щоб якось навіязати з нею контакт і щоб вона прийняла Господа своїм Спасителем.

Не пройшло багато часу і він отримав від неї листа, в якому вона уже називала його не приятелем, але братом у Христі. Це було для нього великим щастям, бо він довідався, що близька його серцю душа була спасеною. Вона писала в своє-

му листі, що знайти Спасителя помогли їй місцеві віруючі в Одесі, а найбільше брат Борис Шапіро, місіонер між жидами.

Нові переслідування.

Обставини на праці ставали для брата М. Гітліна щораз тяжчі. Його приятелі по праці, переважно жиди, не могли розуміти, як це він, маючи "місіонерську" віру, як вони казали, а при тому разом з ними працює. Вони були такого переконання, що коли жид приймає євангельську віру, то йому за те платять і він відразу стає місіонером, щоб навертати інших жидів. Поволі його приятелі по праці, а також господар почали робити йому кривду, ошукувати його, а незабаром сталося таке, що його звільнили з роботи.

Опинившись без постійної праці, він розповсюджував трактати одного наверненого католицького священика, який провадив свою окрему місію. Римо-католики донесли на брата Гітліна в поліцію і він, разом з іншими молодими віруючими, був арештований, пробувши на поліційній станиці від суботи до понеділка. Тоді й жиди поновили свої переслідування, збираючись часто біля "Дому Князя Спокою", коли там відбувалися богослуження.

Одного разу група молодих жидів зібралася біля місійного дому. Віруючі побачили загрозу і покликали поліцію. Приїхав один поліцай, але він не міг дати ради з розбурханою юрбою. Тоді він викликав більше поліції, яка розігнала юрбу і віруючі спокійно розійшлися до своїх домів.

Іншого разу члени "Будівничих Ізраїля" запросили брата Гітліна на протихристиянське зібрання, яке мало відбутися в одній синагозі. Коли він прийшов туди, то побачив там інших жидівських віруючих, а також місіонера між жидами, брата Нідельмана. На цьому зібранні було багато патріотичних промов, які закликали жидівську

Проповідник Іван Джонсон —
разом з братом М. Гітліном проводив євангельські
зібрання на вулицях Нью-Йорку

молодь до завзятої боротьби проти євангельського християнства. І ті заклики давали свої згубні наслідки. По зібранні до брата Гітліна підійшов жидівський юнак і спитався, чи він є християнином. Коли брат Гітлін сказав, що так, тоді той з усієї сили вдарив брата Гітліна в обличчя. На поміч прибіг брат Нідельман. Прибігли інші, а напасник утік на вулицю.

Переслідування не переривалися, але вони не зменшували в брата Гітліна бажання щось робити для Господа. Навпаки, те бажання в нього рос-

ло з кожним днем. Тоді в Нью-Йорку відбувалися євангельські російські зібрання на вулиці, які проводив брат Іван Джонсон. Брат Гітлін постійно брав участь у тих зібраннях свідомством у жидівській мові, якщо там були слухачі жида. Через те братові Джонсону доводилося часто переживати різні неприємності, часто на нього з вікон лилася вода, жида обкидали його зіпсутими яйцями, помідорами тощо. Але це не спиняло ані Джонсона, ані Гітліна, щоб не проповідувати Божого Слова на вулицях Нью-Йорку. За пізнішим свідченням брата Гітліна, на тих вуличних євангельських зібраннях багато людей знайшли спасіння в Христі Ісусі, а зокрема людей з нової еміграції, що тоді приїздили з Росії.

Згодом брат Гітлін знайшов фізичну працю, але не довго там працював, бо фабрика ця згоріла. І коли він не міг в місті знайти іншої праці, то виїхав за місто і працював на фермі. Але мати його не бажала виїздити із міста, тому він по деякому часі також вернувся до міста і знайшов добру працю по своєму фаху, — шив шапки. Заробляв по 18 доларів на тиждень, а це були на ті часи добрі гроші. Матеріальне положення його родини покращало, мати із сестрою пильнували хатнього господарства, а він працював. І де тільки була можливість помагав віруючим у духовній праці. Був це 1915 рік, в Європі шаліла війна і найбільшою його турботою була доля його дівчини, яка була в Україні і про яку він тепер нічого не знав.

Із праці до школи.

Два роки брат М. Гітлін працював у своїй робітні, одночасно помагаючи в духовній праці, зокрема братові Іванові Джонсонові. Багато передових старших братів того часу радили братові Гітлінові лишити фізичну працю і йти до Біблійної Школи, щоб приготуватися до духовного слу-

жіння. Він також мав таке бажання, але йому важко було на щось такого рішитися, бо в нього на утриманні була мати й сестра. Але Господь так покерував тією справою, що мрії брата Гітліна здійснилися. Якись навіть незнайомі йому віруючі погодилися взяти на повне утримання його родину, але їм треба було переїхати із Нью-Йорку до Філадельфії.

У Філадельфії він пильно почав приготуватися до вступу в якусь Біблійну Школу, але поки так не станеться, йому треба було закінчити публічну народню школу. Тому він почав вчати до тієї школи, а одночасно працював між жидами від однієї Пресвітерської Церкви. На жаль ця праця не вдовольняла його, бо жида йому не довіряли, рахуючи що він став християнином тільки задля кар'єри. З тієї причини в тій праці він пережив багато неприємностей. Тоді він відмовився від всякої матеріальної підтримки місії, добрі віруючі знайшли йому відповідну фізичну працю, яку він любовно виконував. Праця його була в таку пору, що в нього було досить часу вчитися. З ним працювало багато віруючих, які полюбили брата Мойсея і зробили йому чимало добра. А він запопадливо працював, також вчився, а в неділі відвідував російські зібрання євангельських християн, які відбувалися в Методистській Церкві при П'ятій вулиці, де часто служив словом. У Філадельфії він також брав активну участь в праці місцевого відділу Жидівського Християнського Об'єднання. Там було багато жидівської християнської молоді, з якою він швидко подружив. На все життя своє брат Гітлін запам'ятав такі імена молодих жидівських віруючих, як Ліберман, Момберг, Форман та інші.

Російський Біблійний Інститут.

Коли брат Гітлін скінчив публічну школу, чекаючи на дальший Божий провід, якраз тоді при-

був до Філядельфії пастор В. Фетлер, який заснував там Російський Біблійний Інститут. Брат М. Гітлін відразу вступив до нього. Його сестра працювала, могла утримати матір і він з чистим сумлінням міг тепер учитися. Спочатку він учився, а пізніше пастор В. Фетлер доручив йому викладати англійську мову для початківців, а ще пізніше він помагав пасторові Фетлеру в канцелярії. В тому самому часі він брав лекції в Темпел Університеті. Його сестра Віра також приходила на біблійні лекції до Інституту, як вільний слухач. Бр. Гітлін тішився тим, бо бажав, щоб вона пізнала Божу правду і прийняла Господа.

Перебування в Біблійному Інституті скріпило віру брата Гітліна, воно запалило його бажанням більше і більше вчитися, щоб бути корисним для тієї великої духовної праці, яка чекала його впереді.

Того часу в Філядельфії відбувалася велика місійна конференція, на якій було багато місіонерів з усього світу. Всі студенти Біблійного Інституту були присутніми на тій конференції, а між ними і брат Гітлін. Він на все своє життя запам'ятав на тій конференції молитву одного місіонера, який молився так: "Господи, відкрий цим молодим людям духовні очі, щоб вони побачили ту велику потребу на ниві Твоїй і присвятили для того своє життя!" Ця молитва торкнулася серця брата Гітліна і він тоді прийняв рішення повністю посвятити себе духовній праці. Місіонер, який так гаряче молився, був з Китаю, але брат М. Гітлін мріяв не про Китай, але перед його духовними очима стала широка Росія, де панувала велика духовна темрява.

Рішення повністю віддатися місійній праці він зробив, але тоді перед ним знову і знову стало безліч питань. Він уважав себе мало досвідченим у Писанні, взагалі мало досвідченим в християнському житті, а також не думав, що він

Пастор В. Фетлер,
директор Російського Біблійного Інституту, в якому учився
брат Мойсей Гітлін

має якісь здібності до місійної праці, окрім одного тільки бажання. Але поволі ті його сумніви розсівалися.

Одного разу пастор В. Фетлер проповідував, закликаючи молодих людей для посвяти себе на служіння Господеві. Він казав: "Молоді друзі, якщо ви не вмієте грати на піяно для Господа, то можете стерти пилюку з того піяна, а хтось інший гратиме. А це також буде вашим служінням для Господа". Ці слова спонукали брата Гітліна позбутися всяких сумнівів. Він знав, що таку роботу

він зможе робити, знає також багато інших робіт, якими він зможе служити Богові.

Коли пастор Фетлер зробив заклик до молодих людей, брат Гітлін був першим між тими, що вийшли наперед. Він став на коліна, брат Фетлер поклав руки на його голову й просив Бога прийняти смиренну жертву молодого жидівського хлопця, який бажає Йому служити і працювати для Нього.

Одного разу пастор В. Фетлер приніс для бр. М. Гітліна добру новину, що одна віруюча жінка бажає взяти на повне утримання жидівського студента його Біблійного Інституту, а тому що брат Гітлін був самотнім жидівським студентом, то ця привілея припала йому. Ця жінка, на прізвище Ф. Є. Брукман, взяла на себе всю відповідальність на всі його видатки, а потім ще довго щиро помагала йому на різних Господніх полях. Він пізніше довгі літа листувався з тією доброю християнкою, яка була для нього ніби другою матір'ю, яка любовно дбала про те, щоб він ріс духовно, щоб учився і належно приготувався для пізнішої великої духовної праці.

В Біблійному Інституті Муді.

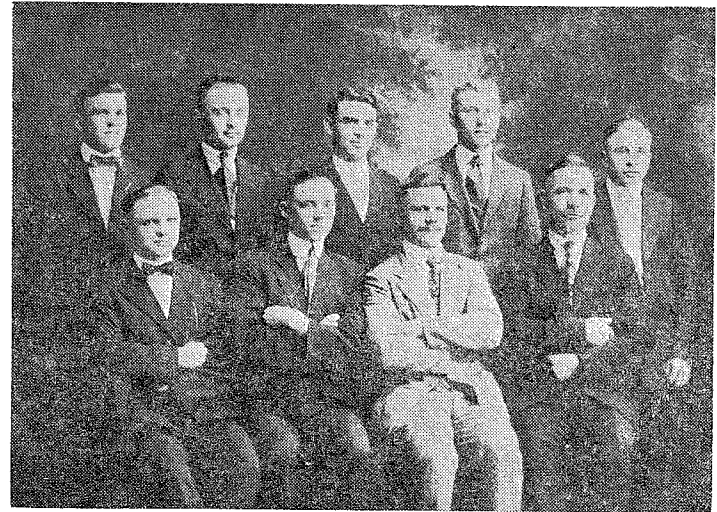
На початку 1918-го року брат Гітлін поїхав з Філадельфії до Чикаго на конференцію Жидівського Християнського Об'єднання Америки. В Чикаго він пильно придивлявся до життя віруючих, помагав у влаштуванні самої конференції і там уперше зустрівся із своєю добродійкою Брукман. На конференції тій був також пастор Фетлер, який зараз по конференції подбав про те, що 18 його студентів були прийняті до Біблійного Інституту Муді, а між тими студентами був також брат М. Гітлін.

Досі, як ми бачили, брат Гітлін пройшов велику життєву школу. Він виконував різні праці, шив шапки, був носильщиком, продавцем газет,

мив посуду по ресторанах, був послугачем в різних людей, в Америці давав приватні лекції англійської мови для нових емігрантів з Росії й України тощо. А тепер він був студентом Біблійного Інституту Муді. Він дуже високо цинив своє становище і був за нього вдячний Богові.

Маючи бажання познайомитися з життям віруючих американців, у Чикаго він став членом Другої Баптистської Церкви. В тій церкві він пережив благословенні хвилини, слухаючи глибоких проповідей її енергійного пастора Роса.

Незабаром до Чикаго переїхала також його мати і наймолодша сестра Віра. Мати тішилася тим, що її син міг навчатися, а тому вона терпеливо несла свого хреста, як мати жидівського християнина. Недалеко їх помешкання на вулиці

Студенти Біблійного Інституту в Чикаго

Зліва направо сидять: Микола Кулик, Василь Брухан, Андрій Марусич, Григорій Франчук. Стоять зліва направо: Андрій Рапінчук, Степан Шамчук, Мойсей Гітлін, Мефодій Карлюк, Макарій Чапко (Всі уже в вічності)

відбувалися євангельські зібрання, які проводили студенти Біблійного Інституту Муді. На тих зібраннях завжди приймав уділ і брат М. Гітлін. Їхні сусіди про це знали, а тому матері його часто доводилося терпіти і переносити гіркі докори за те, що її син є місіонером. Найбільше його мати переживала, коли під час зібрань на вулиці жидівська молодь нападала на бр. Гітліна з брутальною лайкою, погрозами. Тоді мати просила його, щоб він беріг себе, але не забороняла йому проводити зібрання, бо вона знала, що це його праця, від якої не зможуть його відірвати жодні сили.

Від часу свого навернення він молився про навернення своєї матері до Господа. Проходили в тій молитві довгі роки, але світло Євангелії Христової ніяк не могли пройти до її серця. Вона ставила своєму синові різні питання відносно особи Ісуса Христа, а коли брат Гітлін молився, скажемо, перед їжею, вона на кінець його молитви повторяла за ним "амінь". Вона часто просила його почитати їй щось із Біблії, разом із сином ходила на російські євангельські зібрання в Чикаго. Запрошувала віруючих до свого дому, частуючи їх жидівськими стравами, які вона вміла так чудово приготувати. За жидівською традицією в родині Гітлінів дуже врочисто святкувалася Пасхальна ніч. Тоді брат Гітлін читав перших 16 розділів із книги Вихід, вони всі молилися і співали відповідні псалми.

Брат М. Гітлін був щасливий в Біблійному Інституті, був щасливий в своїй родині і з дня на день чекав, що Бог вислухає його молитви і його мати навернеться до Господа.

У січні 1920 року до Америки прийшла епідемія еспанської енфлюенції, від якої захворіла мати брата М. Гітліна. Її життя поволі захвало, а коли прийшли останні її дні, тоді вона попросила дати їй знімку її дочки Рози, яка тоді жила в Україні і була вже християнкою. Вона поклала ту

знімку на свої груди, одну свою руку поклала на голову Мойсея, другу на голову найменшої дочки Віри і просила їх, щоб вони не плакали, бо вона вже йде додому, де на неї чекає біла одежа...

Братові Гітлінові важко було знати, чи вона вмирає наверненою, чи має вона свідомість, що вона йде до Господа. Він попросив проповідника Й. Левака, щоб той прийшов і порозмовляв із хворою матір'ю, поки вона живе. Проповідник прийшов, говорив з умираючою, а потім сказав, що вона відходить до вічності спасеною, бо вона прийняла Господа Ісуса Христа своїм особистим Спасителем. Після того вона спокійно заснула назавжди. Смерть матері була для брата Гітліна великим ударом, але він радів тим, що вона умерла примиреною з Богом. На її могилі був поставлений скромний пам'ятник із таким написом: "Я знаю, що мій Відкупитель живий" (Йов. 19:25).

Станиця Милосердя.

Після смерті матері брат Гітлін був звільнений від багатьох родинних обов'язків, бо сестра вже сама заробляла на своє життя. Тому він повністю міг віддатися духовній праці і дальшій науці. В Чикаго існувала Станиця Милосердя, яка була під проводом Жіночого Об'єднання Домашньої Місії Методистської Церкви, яка відпустила в своїх приміщеннях місце для брата Гітліна, де він жив, а також провадив курси англійської мови для нових емігрантів, заробляючи собі тим на життя. Звідси він продовжував ходити на студії до Біблійного Інституту Муді. Згодом Станиця Милосердя запропонувала йому духовну працю поміж новими жидівськими емігрантами. На цих працях він заробляв по 25 доларів тижнево і це вистачало йому на життя.

Викладаючи лекції англійської мови для нових емігрантів, які приїздили з Росії, він побачив, що тут відкривається для нього можливість і ду-

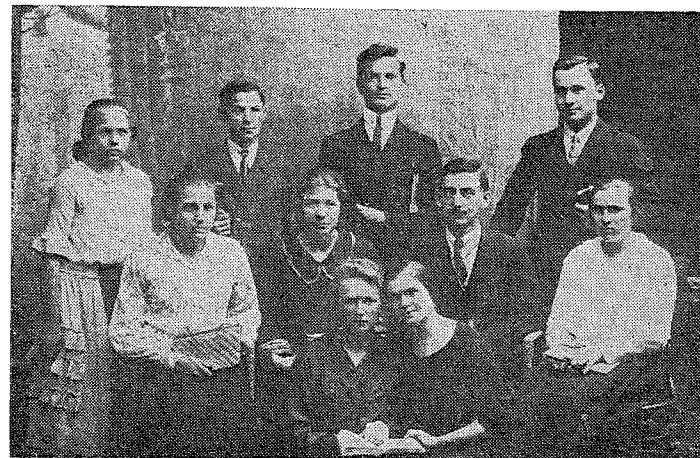
ховної праці між ними. Тому незабаром він розпочав євангельські зібрання російською мовою. Працю цю Бог благословив, були навернення до Господа. Пізніше її вів гурток студентів з різних слов'янських народів, що були в Біблійному Інституті Муді. Один раз на місяць вони мали багатолюдні євангелізаційні зібрання, на яких було завжди біля 300 осіб. Студенти могли співати, грати на різних музичних інструментах, а це притягало людей. На цих євангельських зібраннях в Станиці Милосердя навернулося чимало молодих людей, які потім стали благословенними робітниками на Божій ниві між різними слов'янськими народами, а в тому і між народом українським. На цих зібраннях також наймолодша сестра брата Гітліна, Віра, також прийняла Ісуса Христа своїм особистим Спасителем.

Випробовування і перемога.

Господь часто посилав Своїм дітям різні випробовування. Вони дуже потрібні для християн, бо через них душа віруючої людини набирається духовного досвіду. Такі випробовування мав також брат М. Гітлін. І їх було дуже багато. Він справді багато разів ішов "долиною темряви", але Господь був милостивий до нього, даючи йому силу для боротьби і для перемоги. Ті всі досвідчення пізніше багато допомогли йому в місійній праці, яку він виконував.

Місійне Товариство.

Брат М. Гітлін мав щире бажання закінчити Біблійний Інститут Муді, а потім учитися далі, по можливості закінчити якісь університетські студії, але коли він побачив, що багато його знайомих студентів з Російського Біблійного Інституту пастора В. Фетлера виїхали в Європу і там працюють для Господа, його серце запалилося бажанням піти їхніми слідами. Тоді всі інші пляни в його житті відійшли на останній плян, а перед

Молодь Здолбунівської Громади Єв. Християн року 1925-го
Посередні сидять брат і сестра Гайн, місіонери з Англії
Всі пізніше були студентами Біблійних Курсів бр. М. Гітліна
Перший направо стоїть — бр. А. Мичка

ним стояло тільки одне, — поїхати до Європи і працювати на теренах тодішньої Росії між жидами, українцями, білорусами, росіянами та іншими народами, які заселювали пореволюційну Росію. Але поки могли здійснитися його мрії їхати до Європи, 15 травня 1921 року він став членом Місійного Товариства, яке очолював пастор В. Фетлер і став першим місіонером того Товариства, працюючи між жидами, що прибували до Америки з Росії.

Через різні політичні обставини тодішніх часів, брат Гітлін протягом 34-х місяців не мав жодних вісток від своєї дорогої Клари з України. Він писав туди багато листів, передавав листи через різних місіонерів, але відповіді ніколи не отримав. Тому він думав, що вона або загинула під час революції або вийшла заміж і забулася за нього. Йому радили друзі одружитися в Америці, але він

постановив перед Богом, що коли ніколи не отримає від своєї Клари вістки, то на все життя залишиться самотнім так, як апостол Павло.

Але ось одного незабутнього дня брат Гітлін отримав від неї довгожданного листа. Це було для нього великим святом. Він читав його кілька разів і на його серце ліг тяжкий сміток, — в листі нічого не говорилося про духовні справи. Чи вона відійшла від Бога? Чи відреклася Христа? І що тоді робитиме він? Різні думки приходили до його серця, різні питання турбували його душу, але на ті питання ніхто не міг дати йому потрібної відповіді.

Місійна праця.

Бувши місіонером Місійного Товариства, брат Гітлін мав привілей відбути першу подорож по містах Америки й Канади, щоб зацікавити різних віруючих працею Товариства. Він побував у багатьох містах, але найбільш благословенне для нього було зібрання в місті Вінніпегу, Канада, в вільній євангельській церкві Елім Чапел, де тоді пастором був д-р Грег. Тоді там відбувалася місійна конференція, на якій брат Гітлін мав чудову можливість познайомити багатьох англомовних віруючих з працею Місійного Товариства.

Повернувшись із своєї місійної подорожі, бр. М. Гітлін був рукоположений (9 вересня 1921 р.) Радою Баптистських Церков міста Чикаго. В його рукоположенні брали участь такі відомі проповідники, як д-р І. Й. Пайс і Н. Г. Кемп. По тому він почав постійно думати про виїзд в Європу, а зокрема в Советський Союз для духовної праці.

До Європи.

Пастор В. Фетлер видавав деякі свої журнали в російській та англійській мовах, в яких широко повідомлялося про духовну працю деяких його місіонерів в Україні, Росії та в Польщі. Читаючи ці місійні вістки, брат Гітлін всією своєю душею

рвався на ті розлогі поля духовної праці. Він уважав, що в Америці він марнує дорогий час, а далеко за океаном стільки духовної праці. І він почав робити заходи на виїзд до Советського Союзу. Він знав советську конституцію, яка гарантувала волю віри нарівні з антирелігійною пропагандою і з вірою в ту конституцію, склав прохання до советських чинників у Лондоні й Берліні, приготувавшись уже до виїзду. Але відповіді жодної не було довгі місяці. Тоді він виїхав до Європи і, чекаючи візи до ССРСР, працював духовно між емігрантами з Росії, що великою масою були тоді в Лондоні, а зокрема в Берліні.

Перші овочі для Господа в Європі.

Подорож до Європи принесла вже на пароплаві перший овоч для Господа. Брат Гітлін проводив там євангельські зібрання, проповідуючи сло-

Одні з перших Біблійних Курсів у Радості
Перший в другому ряді наліво — брат М. Гітлін. Рік 1924.

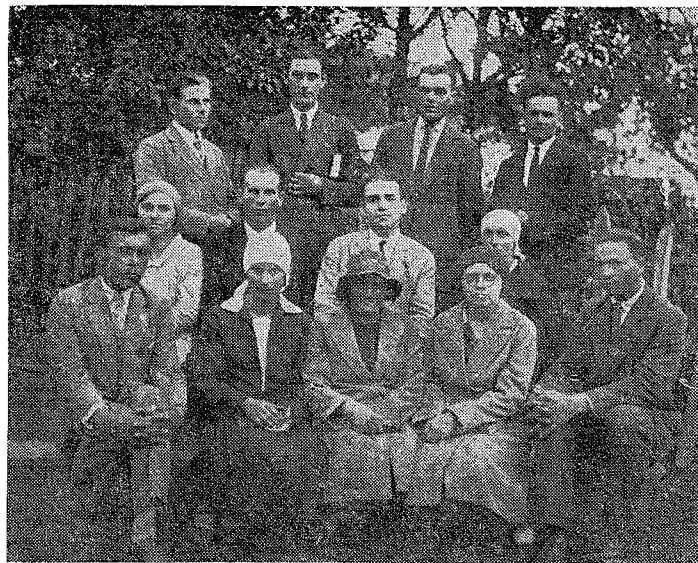
во Боже трьома мовами: англійською, жидівською і російською. Він пригадав собі, що й колись він їхав тим самим океаном і, як молодий віруючий, але вже тоді багатьом він свідкував про Христа, а тепер він їхав уже як місіонер і вільний горожанин Америки і не тільки свідчив іншим про Христа, але на покладі пароплаву проводив євангельські зібрання, на яких бувало багато людей.

На тому пароплаві з ним подружив один молодий жид з Англії. Він завжди був на зібраннях і всю дорогу не відставав від брата Гітліна, бажаючи йому чимось допомогти, стати в пригоді.

Коли пароплав причалив до берегів Англії, брат Гітлін в силу якихось обставин відразу попав і тут на євангельське богослуження, які проводив Давид Барон на вулиці міста. І він був глибоко вражений, побачивши на тому зібранні того самого молодого жидівського хлопця, що їхав з ним на пароплаві. По зібранні хлопець той познайомив брата Гітліна зо своїм батьком, який також був на зібранні, а батько запросив брата М. Гітліна до себе додому. Це була високоінтелігентна родина, де потім він бував багато разів. Наслідок того був такий, що по трьох місяцях перебування брата Гітліна в Лондоні і багатьох розмов з тією родиною, господиня родини навернулася до Господа. Брат Гітлін вважав, що це був перший овоч його праці в Європі. Вона потім закінчила Біблійний Інститут в Англії і помагала в місійній праці для Давида Барона в Лондоні. Цей благословенний початок підбадьорив брата Гітліна в його майбутній праці.

Перші кроки в Польщі.

Чекаючи в Берліні на відповідь советської амбасади, брат Гітлін нарешті отримав відповідь, але таку, що в'їзд до СРСР йому заборонений. Тоді він глибоко на все життя переконався, що советська конституція — це тільки клаптик папе-

Зустріч з бр. М. Гітліном в селі Божкевичі на Волині

Бувші студенти Біблійної Школи в Радості

Перший ряд зліва направо: Андрій Рудик, Анна Гордіук, Антоніна Косячук, сестра Славіна та Іларіон Тарасюк. Другий ряд зліва направо: Єлисавета та Іван Гордіюки, Мойсей Гітлін, невідома сестра. Стоять зліва направо: Наум Дорошук, Кузьма Тростячук, Нестір Мельничук-Василюк, П. Шевчук
Рік 1933

ру. На ділі ж там з кожним днем посилювалися переслідування віруючих, і місіонерів туди не пускали.

Тоді він вибрав для своєї праці Польщу, де вже на той час була в багатьох місцях духовна праця і де було багато українців і білорусів та інших слов'янських народів. На той час у Польщі вже працювали деякі знайомі йому місіонери, що

разом з ним були в Біблійному Інституті пастора В. Фетлера в Філадельфії.

Приїхавши до Польщі, брат Гітлін побачив, що він, — як він сам потім казав, — допустився маленького гріха. Коли він вивчав аплікацію в Біблійному Інституті Муді, то поставив там, що він знає польську мову, а тепер він побачив, що мова польська це не те саме, що російська чи українська. Тому йому найперше треба було вчитися польської мови, а також поселитися для духовної праці там, де є люди, які його розумітимуть по-російському. І він вибрав містечко Здолбунів на Волині.

Здолбунів — це невелике українське містечко, що лежить на шляху залізнодорожних сполучень між Києвом і Львовом. Але тепер Київ був відтятий від Волині кордоном, і через Здолбунів йшла залізниця на Рівне, Берестя — до Варшави. Друга залізниця йшла із Здолбунова на Шепетівку, яка вже була за недалеким звідси кордоном. Таким чином Здолбунів займав на ті часи деяке дуже вигідне стратегічне значення, навколо Здолбунова були вже чисельні євангельські групи, а також громади, а тому брат Гітлін і вибрав для своєї кипучої праці оцей тихий закуток волинської землі.

Найперше він почав пильно вчитися польської мови, бо це була мова державна, а по-друге, вчився також мови української, побачивши, що населення тут тільки українське. Він також багато студіював Святе Писання, ходив по домах різних людей, свідкуючи їм про Христа Спасителя. При нагоді він також свідкував про Христа жидам.

До Польщі брат Гітлін приїхав якраз на Святий Вечір за новим стилем, а пізніше він знову святкував Різдво з українськими віруючими на Волині. Там були вже євангельські зібрання, на яких він приймав уділ в служінні Словом Божим. На другий чи на третій день Різдва віруючі міста

Здолбунова, разом з братом Гітліном, були викликані православним місіонером Перетрухином на публічний диспут. Зібралося багато людей, брат Гітлін мав чималий страх перед диспутом і, — як він сам потім казав, — молився в душі перестрашеною молитвою. Але Бог був із ним та з іншими віруючими. Перемога була на їхньому боці.

Молодь громади Євангельських Християн в Здолбунові на Волині

Майже всі потім були студентами Біблійних Курсів брата Мойсея Гітліна. Рік 1922. В останньому ряді третій наліво — брат М. Начипорук, в першому ряді перший наліво — брат Ів. Барчук

Перетрухин був посоромлений і на свій аргумент про почитання хреста, не маючи що казати, розгублено казав:

— Ви, штунди, не шануєте хреста, а ось дивіться, коли ви восени молотите машиною збіжжя, то навіть солома, вилітаючи з машини, падає навхрест!...

Люди, розуміється, з такого "аргументу" сміялися. Вони розходилися до своїх домів і в них рос-

ла пошана до віруючих. Від кожного такого диспуту євангельські зібрання побільшувалися.

На ту пору в місті Здолбуніві був ще брат Альфред Мальцман, також місіонер з жидівського народу. Вони виписували від Бритійського і Закордонного Біблійного Товариства Біблії, Євангелії, розповсюджуючи їх по Волині. Спочатку вони робили це обидва з братом А. Мальцманом, але за короткий час ця кольпортерська праця так розрослася, що вони мали шістьох кольпортерів. Одним з перших тих кольпортерів був бр. Барчук. Брат А. Мальцман також почав видавати невеликого духовного журналу російською мовою "Благодать и мир".

Шлюб.

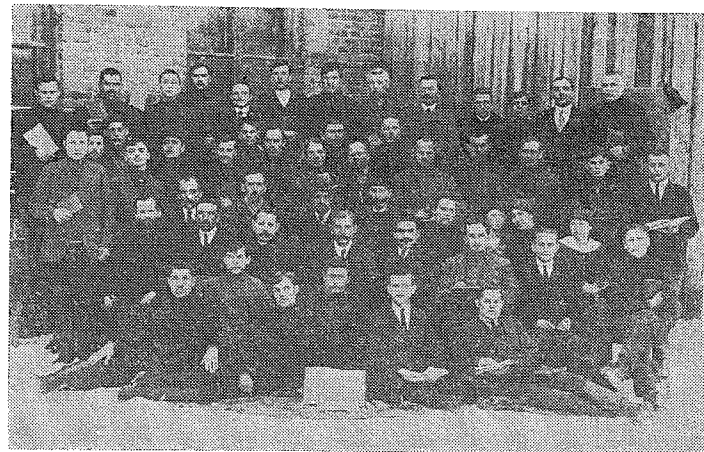
Працюючи в Здолбуніві недалеко советського кордону, за яким десь жила в Україні його Клара, брат Гітлін від перших днів свого приїзду сюди почав робити старання, щоб вона приїхала до нього. Він про це гаряче молився, а Господь вислухав його молитви. Незабаром його старання увінчалися повним успіхом і його Клара приїхала в Польщу. Тяжкі переживання недавньої революції тяжким відбитком лягли на її сумному обличчі, вона була бідно вбрана, але брата Гітліна найбільше втішило те, що вона була його сестрою в Христі, досі стояла в Господі, навіть привезла з собою посвідчення від громади віруючих свого міста.

І дня 1 лютого 1922 року відбувся в Здолбуніві шлюб брата і сестри Гітлін, якого їм вділив жидівський місіонер в переповненому молитовному домі існуючої вже тоді громади євангельських християн.

Подорож до ССР.

Багато-чого брат Гітлін просив у Бога і Він вислуховував його. Тепер він часто молився, щоб

Господь допоміг йому відвідати Україну. І ця його молитва була вислухана. В роках 1922-23 він два рази побував в ССР, їздивши туди як представник Американсько-Європейської Дружби, яка несла матеріальну поміч голодним людям в Росії. Він відвідав своє рідне містечко, маючи там чудову спільність з віруючими, які його знали і які привели його до Христа. Він там довідався, що багато віруючих під час революції загинули від дикої большевицької влади, інші померли з голоду, але великою радістю для нього було те, що всі вони до кінця свого життя були вірними Господеві. Ті, що лишилися, свідкували всім про Христа і євангельські зібрання тепер були переповнені. Один молодий жид, що разом з братом Гітліном ходив до школи, тепер займав у місті якесь високе становище, але він тепер прихильно ставився до Гітліна, як до американського горожанина. А найбільшою його радістю було те, коли він застав у своєму містечку вісім жидів, які вже після ньо-

Перші Біблійні Курси бр. М. Гітліна в Здолбуніві
Грудень 1922 — січень 1923

го увірували, прийнявши Христа своїм Спасителем.

Тоді він відвідав головні міста України й Росії, большевицька влада не ставила йому жодних перешкод і він сміливо по всіх церквах служив Божим Словом.

Приїхавши до Києва, він організував пекарню, накупивши муки, знайшовши пекарів, почав пекти хліб і роздавати бідним голодним дітям. Він бачив своїми очима, як довга черга виснажених обдертих дітей підходили до столу, де їм давали по куску хліба, який вони швидко тут і з'їдали. Але одного разу він побачив хлопця, що стояв біля дверей і не відважувався прийти до столу. Брат Гітлін показав йому рукою і він підійшов. Узяв свій кусок хліба, він не їв його, як інші, а сховав за пазуху.

— Чому ти не їси хліба? — спитали його.

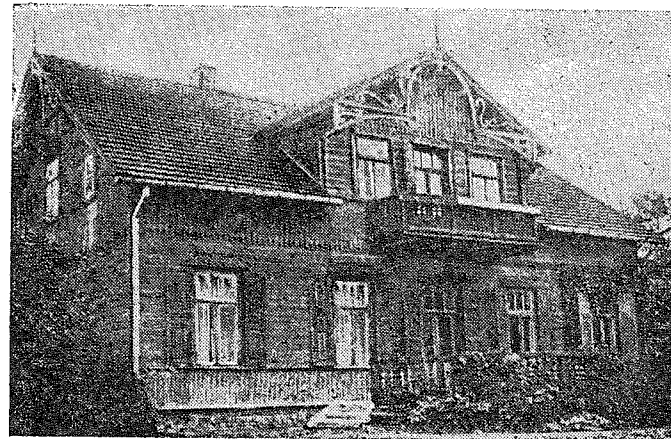
— Не можу, бо вдома вмирає Наталка, моя сестра, — і миттю вибіг за двері, понісши хліб умираючій з голоду сестрі.

Багато тяжких картин бачив тоді брат Гітлін в Україні і в Росії. Він це оповідав потім віруючим у вільному світі. Але часто його оповідання навіть між віруючими залишалися "голосом, покликаючого в пустині". Не всі вірили очевидцям того великого лиха так само, як не вірять тепер.

Служіння Біблійними Курсами.

У 1921 році духовне пробудження між українським і білоруським народами палало великим полум'ям. Усюди по селах і містах поставали нові громади, які треба було комусь обслуговувати. Зокрема всюди відбувалися зібрання, а ті зібрання часто проводили молоді віруючі без всякої підготовки до тієї праці. Ті молоді брати часто приходили до брата Гітліна з проханням допомогти їм виїхати десь за кордон до Біблійної Школи, а коли ні, то допомогти якимось чином тут. У Польщі

тоді існувала тільки одна протестантська Біблійна Школа, яку провадили лютерани, але нашим братам двері до неї були закриті. І брат Гітлін почав молитися за своїми співробітниками, щоб Господь поміг тим багатьом молодим братам і сестрам, які прагнуть Йому служити і бажають до того належно приготувитися.

Місійний Дім "Бетель" у Радості біля Варшави

Незабаром він побачив, що Господь і тут вірний Своїм обітницям і Він бажає допомогти тим, що шукають тієї помочі. Навколо Здолбунова організувалося тоді чотири Біблійних Гуртків Молоді, які визначили в себе в різні часи біблійні курси. Ті курси протягом усього 1922 року брат Гітлін по черзі проводив у різних місцях, а коли передові брати побачили, що з того є велика користь для духовної праці, вони в місяці грудні 1922-го року скликали такі курси до міста Здолбунова, які проходили під проводом брата Гітліна протягом двох місяців і на яких було понад 60 старших братів із усієї Волині.

На цих курсах брат Гітлін зустрівся з провід-

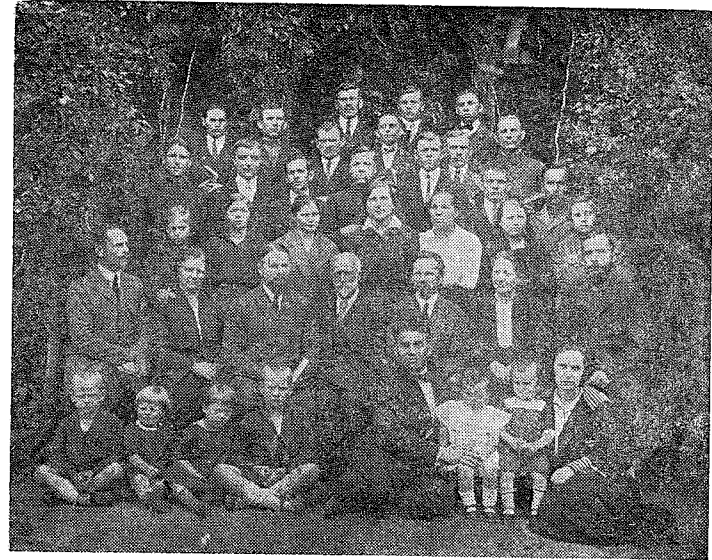
ними біблійними вчителями з-поміж Вільних Братів, які приїхали на Волинь з Англії для духовної праці. Це був євангельський рух, що мав свій початок від т. зв. Плимутських Братів, а на Волині їх просто називали Вільні Брати. Їхні місіонери працювали в деяких містах на Волині, переважно на Дубенщині, де незабаром постали гарні громади зо своїми молитовними домами. З тими громадами тепер, а також пізніше найбільше працював брат Гітлін.

У цьому часі на Волині існувало вже чимало громад Євангельських Християн, Баптистів, а також Вільних Братів. Всюди відбувалися багатолюдні хрищення, різні євангельські вчистості. На жаль, не було в нашому братстві зацікавлення своєю історією, а тому все це, що колись було, воно невідоме теперішньому поколінню віруючих. Люди, які вели колись ту благословенну працю відійшли до вічності, забравши з собою до могили те, що треба було б комусь його записати. А це ж були неповторні часи в нашій історії і добре було б, щоб прийдешні покоління знали про це, які великі благословіння свого часу Господь посилає на нашу землю.

Біблійна Школа в Радості.

За біблійні курси, що протягом двох місяців відбувалися в Здолбуніві, був відповідальний перед польською владою брат В. Жебровський. Цей брат був навернений римокатолицький священник. Пізнавши Божу правду, він прагнув ту правду передати іншим людям, які ще не знали Господа. Тому він друкував духовну літературу в польській мові, розповсюджуючи її поміж поляками, свідкував усім про Христа.

Восени 1923-го року брат В. Жебровський запросив брата Гітліна з родиною переїхати до Радості, містечко біля Варшави, щоб там допомогти йому, а також іншому наверненому римокато-

Біблійні Курси в Радості року 1924-го

лицькому священникові, бр. А. Пшеорському, відкрити Біблійну Школу.

Брат Гітлін прийняв це запрошення, як поклик від Господа. Він лишив Здолбунів, а велика група віруючих вийшли на двірець попрощати його. Брат А. Малыцман словами з 1 Мойс. 32: 10 крізь сльози казав: "Дорогий брате Гітлін! Два роки тому ти був приїхав сюди сам один, а тепер відїжджаєш зо своєю тілесною родиною, а велика твоя духовна родина лишається тут". Школа в Радості незабаром відкрилася, вона проіснувала до 1930-го року, давши для євангельського руху в Польщі багато духовних робітників.

Два роки по тому брат Жебровський зайшов у фінансові довги і змушений був продати будинка, в якому містилася Біблійна Школа. Віруючі кликали до Господа за поміччю, а також зверну-

лися з проханням до Місійного Товариства в Америці. Віруючі в Америці, а зокрема брат і сестра Ф. С. Джонсон і Кембелі допомогли матеріально і Біблійна Школа існувала далі.

Радість — це чудова місцевість біля Варшави на віддалі 15-20 кілометрів. Під густим зеленим сосновим лісом стояв двоповерховий дім, обсаджений диким хмелем. Той дім потім називався "Бетель", а в ньому кілька років існувала Біблійна Школа під проводом брата Гітліна. Очі всіх молодих віруючих братів і сестер в Польщі були спрямовані туди, якщо вони бажали вчитися, щоб потім працювати на Божій ниві. Найбільше там вчилися молоді курсанти з Волині й Полісся. Брат Гітлін щиро був зацікавлений їхньою біблійною освітою, а тому, якщо він бачив у когось бажання і здібності, то він заохочував таких виїздити потім на дальші студії за кордони Польщі. Таким чином, за його старанням, на біблійні студії виїхало до Німеччини 8 осіб, до ЗСА — 10, до Англії — 3, до Швейцарії — 3.

Окрім того брат Гітлін на кошти Біблійної Школи послав із Радості чотирьох студентів до каледжу в Варшаві, а двох послав на музичні студії до Вищої Музичної Школи в Варшаві. Деякі з цих студентів, яким брат Гітлін зробив безліч добра, займали в духовній праці високі становища, деякі здобули вищу освіту, зайняли визначні місця в якійсь суспільній праці, але не відомо, чи всі вони були вдячні братові Гітлінові за те добро, яке він зробив для них? Бо люди, звичайно, дуже часто забувають за зроблене їм добро.

Пам'ятаючи свої тяжкі молоді літа, коли він не мав змоги вчитися, не мав змоги жити належним життям, яким повинна жити кожна людина, брат Гітлін щиро і глибоко тепер співчував кожному бідному віруючому юнакові, якщо він бажав вчитися. Тому він помагав усім таким, заохочуючи їх потім працювати між своїм рідним народом.

Дім для наближених жидів.

Добре християнське серце брата Гітліна було широко відкрите для всіх. Це може сказати кожен, хто коли-будь мав з ним ближчу спільність. Але воно найширше було відкрите для його рідного жидівського народу. Тому він найбільше і думав про те, щоб чимось послужити своєму народові, а зокрема, щоб засвідчити їм про Христа.

Біблійні Курси в Радості
(Рік 1927)

Брат Жебровський проводив тоді в Варшаві євангельські зібрання і в своєму молитовному домі він дав місце для праці між жидами. Тоді брат Ісаак Софер, місіонер з жидівського народу, проводив там зібрання для жидів, а один студент-християнин працював між жидівською молоддю духовно, а також тримав там курси англійської мови. Жидівська молодь Варшави цікавилася тією працею, відвідуючи зібрання брата І. Софера. А польська преса зустріла ту працю великими наклепами на тих, хто її вів, але це праці не пошко-

дило, а допомогло. Ця безкоштовна реклама польської католицької преси спричинилася до того, що на зібрання для жидів почали приходити цілі групи жидівської молоді, бо вони там завжди зустрічали дуже прихильне до себе відношення, добре християнське слово. Незабаром тією працею зацікавилися деякі жидівські організації, вони прислали своїх представників, щоб нав'язати контакт і знайомство з братами Гітліном і Софером. А це заставило брата Гітліна думати про те, щоб при Біблійній Школі в Радості мати також курси для наближених жидів. І це потім сталося.

На третій шкільний рік у Біблійній Школі в Радості було 12 віруючих студентів, переважно українців і білорусів, було також 12 наближених жидів. А на четвертий рік це число побільшилося.

Багато із тих жидівських студентів отримали через світло Євангелії вічне спасіння в Христі, деякі пізніше стали духовними робітниками на Божій ниві між своїм жидівським народом, а зокрема брати: А. Фрідман, Г. Коляков, А. Кроленбавм, С. Кох, Д. Лібгабер, Б. Мюлер, М. Шіф та ін. Деякі з тих наближених жидівських юнаків, що отримали якусь допомогу в Місійному Домі "Бетель" у Радості, якщо не працювали пізніше між нашим євангельсько-баптистським братством, то вони принесли великий овоч в інших євангельських місіях.

Під час літніх вакацій жидівські студенти були жвавими кольпортерами, розповсюджуючи в Радості і в Варшаві духовну літературу. Вони також запрошували тих людей, що літом жили в Радості, на євангельські зібрання, які відбувалися в Місійному Домі "Бетель". А зібрання там відбувалися щодня. Багато людей, що жили недалеко "Бетелю", приходили на ті зібрання. На тих зібраннях бувало понад 60 душ, чимало було таких, які вперше там чули живе Боже слово, деякі із тих слухачів потім навернулися до Господа.

Місячні Біблійні Курси в Барановичах 1934-го року
Зліва направо сидять — С. Янковський, Шатура, В. Гусарук,
М. Гітлін, П. Гордеев, І. Барчук, Д. Шейда.

Наближені жидівські юнаки ревно розповсюджували духовну літературу в жидівській мові, а потім вони вирішили видавати свого журналу також жидівською мовою. В журналі тому друкувалися закликуючі короткі євангельські проповіді і він був призначений виключно для невіруючих жидів. Його видавав на свої скромні засоби новонавернений брат Альтер Калма Фрідман. Назва того журналу була "Ранішня зірка", потім він мав ім'я "Жидівський християнин", а ще пізніше — "Місійний жид". Того журналу всюди розповсюджувала християнська жидівська молодь і він виконував корисну євангелізаційну працю. Жаль, що ніде не збереглося ані одного числа цього жидівського євангельського журналу з тих давніх минулих часів.

Служіння це через Біблійну Школу продовжувалося аж до літа 1927-го року.

Виїзд до Америки.

Місійний Дім "Бетель" у Радості був повний життя весь круглий рік. Постійно там перебували якісь віруючі, продовжувалися курси, а всіх тих людей треба було прокормити, інколи одіти. Бували випадки, що коли наvertався до Господа якийсь жидівський юнак, його батьки виганяли із дому і місія в Радості повинна була ним повністю заопікуватися. Тому незабаром постали деякі проблеми фінансового характеру. Тоді брат Гітлін взяв відпустку із своєї праці і разом із дружиною виїхали на півтора року до Америки з метою зацікавити американських віруючих духовною працею в Польщі, а зокрема з'ясувати всю фінансову ситуацію Місійному Товариству, яке досі в найбільшій мірі фінансувало його працю в Польщі.

Друга подорож до Польщі.

Подорож брата Гітліна до Америки була успішною, чимало американських віруючих погодилися надалі підтримувати матеріально Біблійну Школу в Радості. І при кінці 1928 року брат Гітлін повернувся назад до Польщі, до своєї улюбленої праці в Радості. Знову розпочалася Біблійна Школа, до якої були звернені очі багатьох молодих братів, що бажали вчитися. Тим разом велику фінансову допомогу давало для школи Товариство Американсько-Європейської Дружби. Тепер це були не тільки малочисельні Біблійні курси, місячні чи піврічні, але була це сильна Біблійна Школа, з кількарічним викладовим пляном. В ній навчалася понад 30 молодих студентів, які пізніше повернулися до своїх громад і стали великою поміччю в праці Христовій. Тепер польська преса також зацікавилася працею Біблійної Школи в Радості, широко писала про це, чим і робила для духовної праці корисну рекламу.

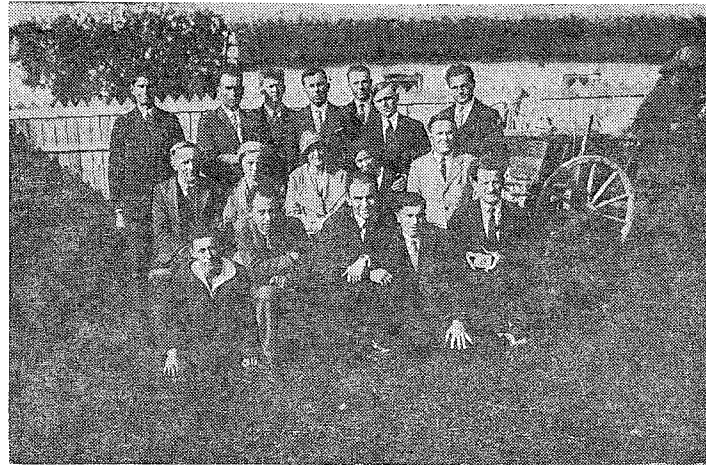
На ту пору в Польщі широко розвинули свою діяльність такі головні союзи: Союз Євангельських

Християн, Товариство Взаємної Помочі Єв. Християн, Союз Баптистів, Союз Церков Христових і Вільні Брати, але з усіх тих союзів приймалися студенти до Біблійної Школи в Радості і ніхто там не почувався чимось скривдженим, не було там ні тіні якоїсь дискримінації, хоча брат М. Гітлін ідеологічно найближче стояв до Вільних Братів.

Усі предмети в Біблійній Школі викладалися мовами польською і російською, але вчителі, а зокрема брат Гітлін мали чисто євангельське розуміння національних питань, а тому заохочували студентів працювати кожному між своїм народом і мовою свого народу.

Праця між жидівськими жінками і дітьми.

Біблійна Школа в Радості розпускала своїх студентів додому на літні вакації. Тоді Місійний Дім "Бетель" зо своїми багатьма кімнатами стояв порожній. Управа школи вирішила на той літній

Біблійні Курси в Луцьку на Волині
(23-го серпня 1934 року)

Біблійні Курси в Батистській Чеській Громаді на Волині

час відкрити там духовну працю поміж жидівськими жінками і дітьми. Товариство Американсько-Європейської Дружби прислало для тієї праці дві місіонерки — Грейс Мот і Джін Род, які літом приїздили з Варшави до Радості і проводили там духовну працю. Літом в Радості завжди було багато мешканців Варшави, які приїздили туди на відпочинок і місіонерки відкрили для них в "Бетель" євангельські зібрання. Вони також щосуботи мали недільні школи в Варшаві і в Фалениці. На жаль, місіонерка Мот не працювала довго. На її місце приїхала друга місіонерка з Данії і праця між жидівськими жінками й дітьми продовжувалася.

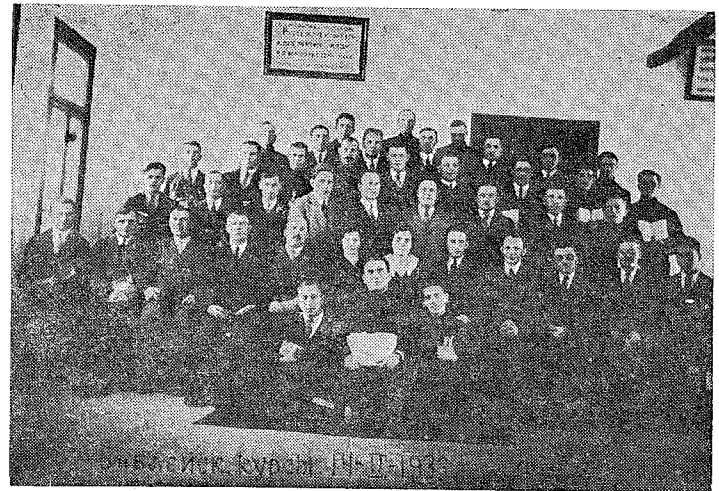
Одночасно з тією працею між жидівськими жінками і дітьми, дружина брата Гітліна отримала офіційний дозвіл від держави вести євангельську працю поміж морально впавшими жидівськими дівчатами на вулицях Варшави. Ця праця була ризикозна й небезпечна, але сестра Гітлін, з Божою поміччю, провадила її. Їй помагали жінки

багатьох жидівських християн, а також студентки із Дівочої Євангельської Бурси в Варшаві. Через цю самовіддану працю багато впавших морально молодих дівчат стали кращими, вони вернулися до своїх батьків, були кориснішими для суспільства. Багатьох із них почули також вістку про Христа.

На жаль, через брак матеріальних засобів праця ця не могла довго продовжуватися.

Євангельська бурса для дівчат.

Одна із перших студенток Біблійної Школи в Радості, сестра Оля Айгель, за поміччю брата Гітліна, була виїхала на вищі богословські студії за кордон, а в тому саме часі повернулася до Польщі для духовної праці. За порадою управи Біблійної Школи сестра Оля Айгель відкрила поруч Місійного Дому "Бетель" бурсу для віруючих дівчат, які вже десь в громадах працювали для Господа.

Біблійні Курси в Луцьку на Волині
(14 лютого 1933 року)

Це було щось подібне до Біблійних Курсів для дівчат, з тією тільки різницею, що дівчата там вчилися різних домашніх робіт, потрібних кожній жінці в її житті.

І ділянка цієї праці була корисна хоч би й тим, що багато з молодих сестер, які були в тій бурсі, потім стали дружинами проповідників і дійсними помічницями в їхній духовній праці.

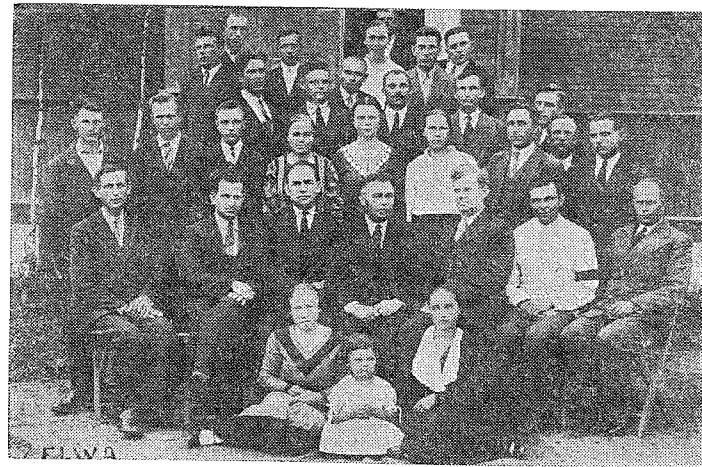
Мандрівна євангелізаційна праця.

Брат Мойсей Гітлін був вродженим учителем і вповні заслужив на ім'я біблійного вчителя. Але він мав також інші таланти, якими Господь його щедро наділив. Зокрема він був добрим і горливим євангелистом. І тепер для нього широко відкрилося поле тієї праці.

Літом 1930-го року він отримав сумну вістку з Америки, що фінансові засоби Місійного Товариства такі малі, що воно надалі неспроможне фінансово утримувати Біблійної Школи. Ця новина була дуже тяжкою для нього, але він і в тому вбачав Божу волю, яка багато разів виповнювалася в його житті. Він шукав проводу від Бога і незабаром вирішив посвятити себе місійній праці, подорожуючи по волинських і поліських селах і містах. І хто знає, можливо ця місійна праця була більш корисною, бо його досі могли слухати тільки ті одиниці, що приїздили на Біблійні Курси до Радості, а таких було небагато. Але тепер його слухали не одиниці й не десятки, але сотні й тисячі людей.

Дня 30 серпня 1930-го року він виїхав у свою першу місійну подорож. Вона увінчалася великим Божим благословенням, а це підбадьорило й заохотило його до дальшого такого служіння. Волинь і Полісся густо були покриті євангельсько-баптистськими церквами, які широко відкрили свої двері для благовісника Євангелії з жидівського народу. Всюди на його зібрання збиралося ба-

гато людей, щоб його послухати, а ще більше збиралося тих, що бажали побачити жиди-християнина та ще й проповідника. І, почавши з 1930-го року, він виконував таку працю подорожуючого благовісника до року 1935-го. Його місійні подорожі були довгі й короткі, від двох днів до 85. По кожній такій подорожі він вертався до своєї родини в Варшаві, полагоджував кореспонденційні свої справи, писав нові проповіді і приготував до наступної подорожі.

Біблійні курси в баптистській чеській громаді в Зельові

В першому ряді третій наліво — М. Гітлін, п'ятий В. Гутше, сьомий — К. Іванов

Він також у тому часі в Варшаві завжди служив Словом Божим по всіх євангельських церквах, в Варшаві він також не переставав провадити духовну працю між жидами.

Роки 1930-35, можливо, найбільш були плідними в місійній праці брата Гітліна. В супроводі когось із старших братів він подорожував від міста до міста, від села до села, часто недосипляючи, не

доїдаючи. В цих подорожах він зазнавав багато різних невгод і труднощів, бо треба було зимові пори ночувати в якійсь бідній і тісній поліській чи волинській хаті, а влітку часто ночувати в столі на соломі. Але ті невгоди не відібрали в нього бажання йти і проповідувати Євангелію. Коли він бачив на зібраннях сотки людей, які приходили за десятки кілометрів послухати жидівського проповідника, коли він бачив переповнені молитовні доми, ті прагнучі Слова Божого душі, то це відбирало в нього всяку знеохоту.

Таким чином, за ті літа він пішки сходив усю Волинь, все Полісся, подорожував також по центральних польських землях, якщо там були якісь євангельські громади. Його приймали всі віруючі, незалежно до якого союзу вони організаційно належали. А він проповідував тільки Євангелію, не торкаючись чиеї десь приналежності.

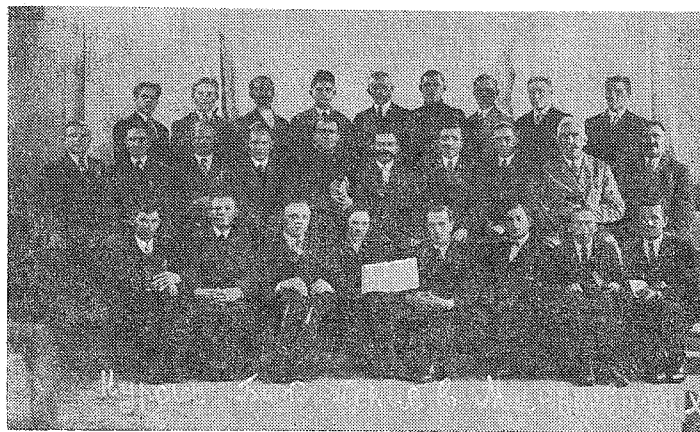
Льокальні місячні Біблійні Курси.

Брат М. Гітлін виростав духовно, а також учився в школі пастора В. Фетлера, в школі людини, яка все своє життя горіла місієним духом. Пастор В. Фетлер також більше від інших духовних робітників дбав про те, щоб кожний євангельський служитель словом пройшов хоч невеликий біблійний курс. Тому в роках 1930-1935 Товариство Взаємної Помочі Євангельських Християн у Польщі, яке очолював пастор Фетлер, і яке мало на Волині й Поліссі багато своїх громад, постановило відбутися майже по всіх своїх більших громадах місячні біблійні курси. Розуміється, до цієї праці був покликаний брат Гітлін, а йому помагали інші брати, робітники Товариства. Часто на такі курси приїздили вчителі з-за кордону, з Англії чи із ЗДА. Суперінтендентом місії пастора В. Фетлера в Польщі був тоді брат Володимир Гусарук, який ті курси організував, через що громади, які належали до Товариства Взаємної

Помочі Єв. Християн, зростали духовно й чисельно, бо в громадах нуртувало життя, місієний дух.

Перші такі місячні біблійні курси відбулися на Волині восени 1932 року. На ті курси приїхали молоді брати і сестри з ближчих і дальших сіл, вони самі мусіли оплатити собі дорогу, а також повне утримання в часі курсів. Коли в якійсь громаді відбувалися такі курси, то це було великим духовним піднесенням для громади. Тоді щовечора відбувалися там благословенні євангельські зібрання, на яких завжди було багато людей.

Перші біблійні курси, що відбулися восени 1932-го року, переконали пресвітерів церков в їхній доцільності, а тоді кожна більша церква бажала мати такі курси в себе. Отже, за цей час місячні біблійні курси відбулися в Луцьку, Барановичах, Млинові, Столпцях, Манькевичах, Гутові, Ростоках та в інших церквах, зокрема приналежних до Товариства Взаємної Помочі Євангельських Християн. Ті курси були великим благословінням не тільки для окремих церков, де вони відбувалися, але також для інших, звідки молоді

Біблійні Курси в Маньковичах

брати приїздили, а потім верталися до своїх місць, помагаючи в духовній праці своїм пресвітерам.

Окрім українського населення в Польщі, між яким провадилася благословенна євангельська праця, в Польщі було багато чехів, що мали свої євангельські громади. Ті громади побачили доцільність таких місячних біблійних курсів, а тому запрошували брата Гітліна до себе і він такі курси проводив. Усі чехи в Польщі, зокрема на Волині, володіли українською мовою, вони також розуміли мову російську, якою брат Гітлін тоді й проводив свої курси.

Треба підкреслити той незаперечний факт, що на таких місячних біблійних курсах, які тоді відбувалися, багато людей навернулося до Господа під час євангелізаційних зібрань.

У праці біблійних курсів, які тоді систематично відбувалися по різних громадах, брали участь всі віруючі, не дивлячись на свою офіційну приналежність. Інколи в духовній праці тих часів поставали між провідними братами якісь непорозуміння чисто адміністративного порядку, але ці непорозуміння десь собі там відбувалися на "верхах", а звичайні члени церков нічого не хотіли про них знати, а тому де тільки відбувалися біблійні курси брата Гітліна, на них спішили всі щиро віруючі брати і сестри з різних деномінаційних організацій чи союзів. Це була благословенна праця. В ній відчувався динамічний дух пастора В. Фетлера, який надхнув своїх місіонерів до такої духовної праці. Тоді працю Товариства Взаємної Помочі Євангельських Християн в Польщі очолював брат В. Гусарук, також повний енергії і щирого бажання в усьому поліпшити працю в Христовому Винограднику. Тому Господь ту працю щедро благословляв.

Біблійні питання й відповіді.

Коли людина навертається до Бога, вона пильно досліджує Святе Писання і тоді в неї постає

Біблійна Школа в Радості 1929 року

Зліва направо в першому ряді — бр. Гопанюк, Я. Репецький. У другому ряді зліва направо сидять: А. Казимірський, Еміль, Шіфф, В. Гусарук, М. Гітлін, І. Гордіук, Софер і Д. Шейда

багато біблійних питань, на які вона шукає відповіді від тих, хто знає Біблію. І завжди, коли брат Гітлін у своїх місійних подорожах приходив до якогось села, то після зібрання люди ніколи отак відразу не розходилися. Вони тісним кільцем оточували брата Гітліна, а брати підходили до нього, тримаючи в руках Біблію, перекладену стеблами соломи або сухими листками з дерева там, де для них було щось незрозуміле. І завжди ставили йому різні-прерізні питання, на які той біблійний учитель завжди давав влучну відповідь.

Але всім одноразово відповісти не можна було, бо не всюди йому можна було бути, тому брат Гітлін відповідав на багато біблійних питань в різних євангельських журналах, що виходили тоді в Польщі. Найбільше таких його дуже цінних відповідей друкувалося в російському баптистсь-

кому журналі "Маяк", який виходив у Лодзі. Я вважаю, що це була дуже корисна праця брата М. Гітліна тих років.

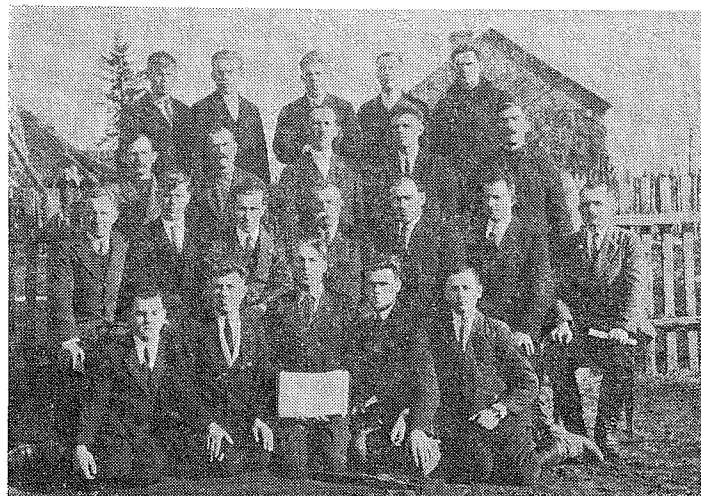
Біблійна Школа в Варшаві.

Року 1937-го брат М. Гітлін вів свою жидівську місію в Варшаві, проводив там свої євангельські зібрання для жидів, а також служив Божим Словом в усіх євангельсько-баптистських громадах польської столиці.

Того самого року в Варшаві постала Біблійна Школа, організована кількома євангельськими союзами, що тоді існували в Польщі. В тій школі були студенти від Союзу Євангельських Християн, від Товариства Взаємної Помочі Єв. Християн (місія пастора В. Фетлера), від Англійської Церкви і від Жидівської Місії брата Гітліна. До тієї Біблійної Школи був покликаний на головного учителя брат Гітлін і студенти, які там училися протягом двох років, насолоджуватися чудовими і глибокими викладами того біблійного учителя. Він викладав усі головні біблійні предмети.

Біблійні Курси в Гутові на Поліссі

Місячні Біблійні Курси в селі Ростокі на Холмщині

Біблійна Школа у Варшаві приміщувалася на вулиці Торговій, а потім на вулиці Широкій 26. Навчання у ній було розраховане на два роки і вона якраз два роки і проіснувала. Восени 1939-го року вибухла війна, яка й припинила не тільки працю тієї школи, але й всяку організовану духовну працю в передвоєнній Польщі.

Студенти Біблійної Школи в Варшаві були корисними братові Гітлінові в його місійній праці між жидами, бо всі вони знали польську мову і могли в тій праці йому помагати. Це були незабутні часи для всіх студентів і учителів тієї школи, бо всі вони інстинктивно відчували, що над світом згущаються зловіщі хмари, з яких несподівано може политися ливень. Зокрема це було видно і це можна було відчуті восени 1938 року. До Варшави один за одним приїздили на різні переговори дипломати інших країн, включно з німецьким міністром закордонних справ Рібентропом. Студенти Біблійної Школи вчилися, приго-

товлялися до своєї якоїсь майбутньої праці, а радіо Варшави і газети щодня подавали все страшніші і страшніші вістки. Десь далеко ніби відчувалися звуки грому, який поволі з чорною хмарою посувався на Варшаву...

1-го вересня 1939-го року запалилася війна, а студенти Біблійної Школи в Варшаві на той час усі були вдома, хто на Волині, хто на Поліссі. Вони вже ніколи не зійшлися разом, деякі з них під час війни загинули, загинув також в жидівському гетто їхній учитель д-р Прайс і брат Мельзак, студент з жидівського народу.

Знову в Америці.

Кожний, хто слідив за розвитком політичних подій того часу, був переконаний, що війна може запалитися кожного дня. Знав це також брат Гітлін, а тому перед самою війною, як американський горожанин, він залишив Польщу і виїхав з родиною до Америки.

У тому була сильна Божя рука, а також велике Його милосердя до родини брата Гітліна. Всі ті віруючі з жидівського народу, яких війна захопила в Варшаві, загинули мученичою смертю в страшному варшавському гетто. Врятувалося не багато тих, яких переховали добрі варшавські віруючі з поляків.

Опинившись в Америці, брат Гітлін міг подивитися назад на пройдений свій шлях, побачити сердечними очима палаючу Європу, ніби міста Содому й Гомору, і щиро подякувати Богові за те, що Він врятував його родину з того вогню.

В Америці брат Гітлін не марнував свого часу, але віддавав його для духовної праці. Тоді коли наша батьківщина горіла в вогні війни, він міг на просторах Америки й Канади вільно подорожувати з проповіддю Євангелії.

Невідомі мені подробиці тієї праці під час війни, але знаю, що він за той час кілька разів

Біблійна Школа в Варшаві року 1937-го
У другому ряді, другий наліво — бр. М. Гітлін

Студенти Біблійної Школи в Варшаві
Зліва направо сидять — Я. Гурфінкель, Я. Волкович, Я. Ко-
рецький, М. Подворняк, Г. Борушко. В другому ряді — В.
Поспішил, Д. Чичанко, Ю. Мельзак, В. Білорусець, С.
Бичковський, С. Конрад. Рік 1938

відвідав в місійній подорожі всі українські і російські громади євангельських християн і баптистів по всій Америці, а також по всій Канаді. Він служив Божим Словом на багатьох конференціях, на святах Дня Подяки тощо. Служіння його на американському континенті було таким самим корисним і благословенним як і в Польщі.

Коли в Торонті відкрився Російський Біблійний Інститут, який постав від місії брата Петра Дейнеки, то брат Гітлін відразу був покликаний до улюбленої його праці бути головним учителем того Інституту.

В Південній Америці.

Коли війна в Європі закінчилася, багато нас віруючих опинилися в таборах, де нас відвідували різні знайомі нам місійні робітники. І перше, що ми їх питалися, це було питання за брата Гітліна, бо не всі ми знали, що він щасливо заїхав перед війною до Америки, ніхто з нас не знав, що він робить тепер. І нам приємно було почути, що він здоровий і так, як колись, повний енергії в духовній праці. Він якраз в тому році звершав свої місійні подорожі по Південній Америці, зокрема по Аргентині. В Південній Америці було багато віруючих, що приїхали туди перед війною з Польщі і їм надзвичайно було приємно, коли їх відвідав той самий брат Гітлін, той самий їхній колишній біблійний учитель, якого вони знали.

Він найперше відвідав в Аргентині найстаршу провінцію поселення наших людей — Місіонес, де були вже групи віруючих українців, а також були вже організовані їхні громади. З великим благословінням і з духовним піднесенням він проводив там євангельські зібрання, на яких нові люди навернулися до Господа, а охололі віруючі підбадьорилися і ожили. Про це служіння брата М. Гітліна в Південній Америці тепло згадує брат Микола Солтис в своїх спогадах "Український

Брат М. Гітлін в місійній подорожі в Південній Америці (Аргентина, рік 1945)

Євангелизм в пралісах Місіонесу", що вийшли друком в 1972 році.

З Місіонесу, в супроводі старших там братів, він відвідав інші міста і колонії, заселені нашими людьми, всюди мавши Божі благословіння на зібраннях.

Український Біблійний Інститут в Саскатуні.

Повернувшись із Південної Америки, брат Гітлін працював духовно між жидами в різних містах Америки. В нього знову постало гаряче бажання пояснювати слов'янським віруючим різні трудні місця зо Слова Божого так само, як він це робив в Польщі. І він почав видавати російською мовою журналу, присвяченого біблійним питанням і відповідям під назвою: "Библейские вопросы". Він також видавав тоді іншого журналу: "Заочная Школа Библии". Ті журнали отримували також віруючі українці, що знали російську мову і вони для багатьох були благословінням, бо найперше пояснювали їм незрозумілі місця з Святого

Писання, а по-друге, читачі могли студіювати Біблію за методою позаочних курсів.

Брат Гітлін тоді жив у Чикаго, він там також мав свої радіопередачі російською і жидівською мовами, які передавав через радіостанцію в Кито, Еквадор.

В Саскатуні, Канада, існував уже Український Біблійний Інститут, в якому приготувалися молоді брати для духовної праці. Інститут вже проіснував був кілька років, прибували нові студенти, але глибоко відчувався брат кваліфікованого учительського персоналу. Управа Інституту звернулася з проханням до брата Гітліна, щоб він переїхав до Канади і прийняв працю в Укр. Біблійному Інституті в Саскатуні. Ця праця дуже близько лежала до його серця, він її любив, любив також і наш народ, якому він довгі літа прослужив у Польщі, а тому він прийняв запрошення і приїхав до Інституту в Саскатуні. Це була велика духовна поміч для українського баптистського братства не тільки в самому Інституті, але також для всієї Західньої Канади, бо брат Гітлін часто відвідував єв.баптистські громади в Західній Канаді, служачи в них словом.

За недовгий час свого перебування в Інституті брат Гітлін дуже багато поміг нашому братству в Канаді, бо зумів своїм добрим християнським впливом виховати студентів в Інституті, а також міг принести благословіння для громад, які він відвідував.

Українське Євангельсько-Баптистське Об'єднання Західньої Канади, а також Східньої Канади щиро полюбилі брата Гітліна, належно оцінюючи його здібності і авторитет. Він навіть свого часу був головою Українського Євангельсько-Баптистського Об'єднання Західньої Канади.

На жаль, обставини в Інституті склалися такі, що брат Гітлін змушений був залишити його і повернутися до Америки. Але через те українське баптистське братство Канади не порвало з ним

зв'язків. Воно дуже часто запрошувало його на свої конференції на Свята Подяки та на інші вро-чистості. Тоді брат Гітлін відвідував усі наші громади на сході й заході Канади і це було великим привілеєм дітей Божих мати його знову у себе і слухати його глибоких проповідей.

Переклад білоруської Біблії.

Брат Мойсей Гітлін мав правильне євангельське розуміння, що Євангелію треба проповідувати кожному народові його рідною мовою. В цьому він сам багато разів переконався, подорожуючи по Волині і проповідуючи українцям мовою російською. Для багатьох віруючих українців це не робило великої різниці, але він бачив, що свідомі невіруючі українці не завжди його слухали. Коли ж він навчився української мови так, що міг нею проповідувати, то він відчув зовсім інше ставлення до себе свідомого українського населення. Тому він завжди заохочував своїх студентів по

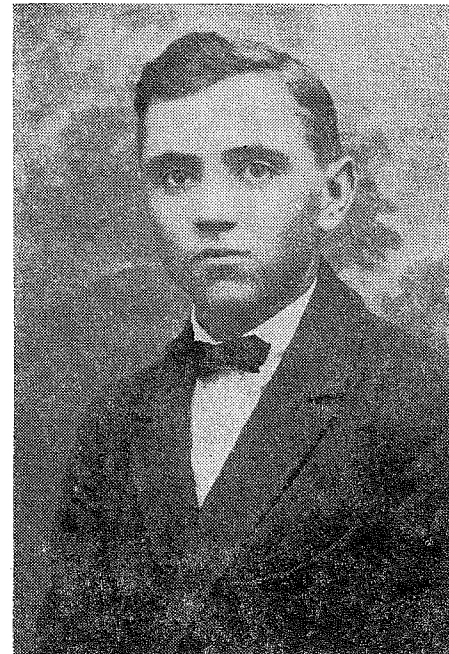
Український Біблійний Інститут в Саскатуні

різних Біблійних Школах і на курсах, щоб вони вивчали мову свого народу, не цуралися її і щоб своєму народові його мовою проповідували Слово Боже.

Багато українських братів послухали доброї і справедливої поради брата Гітліна, вони почали вживати в духовній праці рідної мови, завдяки чому й створився український евангельсько-баптистський рух, який існує по всіх вільних країнах світу, де живуть наші віруючі. Коли б українські віруючі були відrekliся своєї рідної мови, вони не мали б тих гарних здобутків, які вони мають тепер, бо ніхто інший з чужого народу не був би про це подбав. Але тому, що українські проповідники стали свідомими свого національного походження, вони сьогодні мають свої Об'єднання, свої Церкви, свої евангельські радіопередачі, свої журнали, свою рідну евангельську літературу тощо.

На жаль, молоді брати з білоруського народу не пішли тією дорогою. Багатьох з них виявилися здібними духовними робітниками, але своєї білоруської мови не визнавали, ховаючись за мову російську або польську. Вони в евангельсько-баптистській праці за межами своєї Білорусі зайняли різні поважні місця, але своєї мови знати не хочуть. Їх навіть не турбувало те, що досі не було Святого Письма, перекладеного на мову білоруську, не було жодної духовної літератури тоді, коли той народ існує, в Об'єднаних Націях є навіть представник ніби то "вільної" Білорусі, а на еміграції існують національні білоруські організації, виходять журнали білоруською мовою тощо.

Взагалі, евангельсько-баптистський рух між нашим народом у Польщі, а також між іншими слов'янськими народами постав тоді, коли щойно впала під жовтневою революцією Російська Імперія, коли на всіх східних землях, що відійшли до Польщі, панувала ще російська мова. А тому і вся духовна праця того евангельського руху про-

Автор цієї книжки з часів Біблійної Школи в Радості

(Рік 1929)

вадилася тільки мовою російською. Тією мовою виходили всі евангельсько-баптистські журнали, книжки, співаники тощо. Це було в Україні, те саме було і в Польщі, а також усюди по еміграції між нашими віруючими. Цей евангельсько-баптистський рух, який повинен був дбати про духовні потреби всіх слов'янських народів, він того не зробив, і дбав тільки про один народ, через що постала в тому русі багата духовна література, але тільки мовою російською.

Наприклад, польські віруючі поза межами свого краю створили свою духовну працю вик-

лючно польською мовою, те саме зробили й українці, але білоруси залишилися байдужі до свого рідного, через що й досі немає на світі перекладу Біблії на білоруську мову і про те щойно щиро подбав брат Мойсей Гітлін, християнин з народу жидівського.

В минулому брат Гітлін багато працював поміж білоруським народом в Польщі, подорожуючи по його селах і містах. Він бачив, що цей народ — щирий народ, шукуючий Бога. Тому він його щиро полюбив, бажаючи хоч в останніх днях свого життя чимось йому допомогти. І він захопився ідеєю, щоб перекласти всю Біблію на білоруську мову.

По якомусь часі був створений для тієї великої праці окремий комітет по перекладі Біблії на мову білоруську, був знайдений знавець тієї мови, що погодився довершити переклад, були зібрані деякі фонди і праця швидко посувалася вперед.

Але в Бога часто не такі пляни, як в людей. Так було і тут. Брат М. Гітлін мав ще одне бажання — побачити своїми очима білоруську Біблію. Але це його бажання не було виконане. Божа воля була така, щоб покликати його до Себе перед тим, як Біблія вийде в світ.

Саме тоді, коли вже був закінчений переклад Нового Заповіту, коли він, здається, вже був зданий до друку і переклад Старого Заповіту успішно йшов уперед, брат Гітлін тяжко захворів і був приміщений в лікарні в місті Клівленді, у ЗДА. Тяжка недуга щодня підточувала його сили і він свідомо знав, що жити йому лишилося недовго, а праця над перекладом білоруської Біблії ще далеко не довершена. І це його найбільше турбувало.

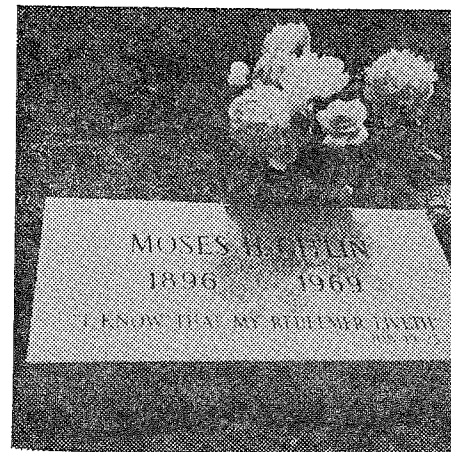
Українське Єв.-Баптистське Об'єднання Західньої Канади, разом з Українським Американським Братством саме тоді купило в місті Вінніпегу друкарню, в якій я працював складачем. Ми відразу

нав'язали з хворим уже братом Гітліном контакт про можливий друк білоруської Біблії в нашій друкарні, коли вона буде вже готова до друку.

Але сили брата Гітліна падали уже не днями, а годинами. По всьому було видно, що ті його дні вже пораховані і вся його праця, всі його пляни незабаром прийдуть до свого остаточного закінчення...

Останній голос...

Одного дня подзвонив в нашій друкарні телефон. Коли я взяв трубку, я почув тихий і знайомий голос брата Гітліна аж з Клівленду, з лікарні. Він казав: "Можливо, що я вже не побачу перекладу Біблії на білоруську мову, бо я дуже хворий... Але якщо наш комітет звернеться до вашої друкарні, щоб вона друкувала ту Біблію, то прийміть ту роботу. Зробіть добро для білоруського народу... Він буде вам вдячний за це. І не забудьте за мене, брата вашого... Я дуже хворий"... — і він заплакав у телефон. І поклав телефон... Я ще тримав свою трубку, але в ній уже було тихо...

Могила брата Мойсея Гітліна

Багато разів в минулому я слухав брата Гітліна. Слухав його проповіді, слухав його глибокі біблійні виклади, а це був його останній голос в телефон...

За кілька днів його серце спинилося і він відійшов до свого Господа, в Якого увірував змалку і якому потім усе своє життя служив. Це було в п'ятницю 10-го січня 1969 року, в годині 10:30 вечора.

Похорон його відбувся в місті Клівленді, де він останньо жив, помагаючи в духовній праці в місцевій Українській Єв.-Баптистській Церкві. На похороні були присутні і його колишні студенти, брати А. Мичка, Д. Шейда й Ів. Барчук.

За свого життя брат М. Гітлін об'їхав багато країн світу, в Америці жив також в багатьох більших містах, а місце для вічного спочинку стало йому місто Клівленд. Я певний, що багато на світі є віруючих, які бажали б прийти на його могилу, постояти там в тиші, пороздумувати над тим, що доброго зробив для них брат Гітлін і подякувати Богові за служіння і за багатогранну працю цього Мужа Божого.

Загальний сміток усіх віруючих.

Смерть брата Мойсея Гітліна засмутила всіх слов'янських віруючих, а зокрема українців, бо в праці духовній між нашим народом він найбільше віддав своєї сили.

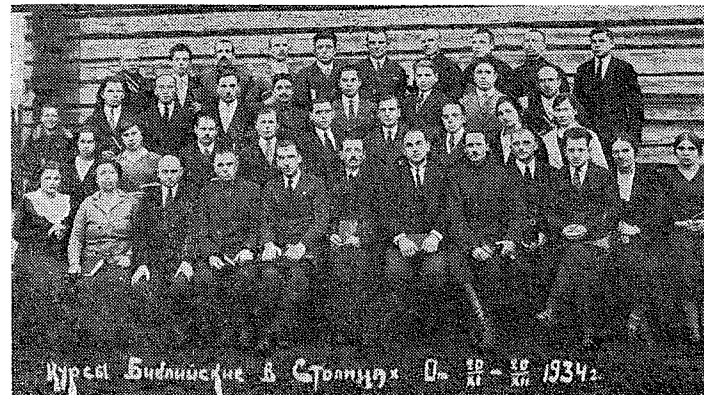
Майже в усіх євангельських журналах, що виходять на еміграції мовами українською, польською і російською були надруковані обширні посмертні згадки, в яких були згадані достойні заслуги брата Гітліна на ниві Божій. Такі самі посмертні згадки про Покійного друкувалися в англійській християнській пресі.

Я не маю змоги подати тут змісту тих друкованих посмертних згадок, але про дещо згадаю.

Брат Іларіон Тарасюк, колишній студент Біб-

лійної Школи в Радості, писав у своїй статті "Моя остання зустріч з братом М. Гітліном":

"В моїй місійній подорожі, їдучи з Детройту до Філадельфії, я зупинився на автобусовій станції в Клівленді. Не міг я затриматися тут, щоб відвідати брата М. Гітліна, а також і Українську Євангельсько-Баптистську Церкву, бо увечері мав служити Словом Божим на зібранні в Пітсбургу. Я рішив потелефонувати й повідомити брата А. Перехреста, проповідника місцевої Церкви, а також і брата М. Гітліна, що я обов'язково заїду до них на поворотній дорозі із Пітсбургу.

Біблійні Курси в Столцях

(Від 20 листопада до 20 грудня 1934 року)

В домі брата М. Гітліна відізвався незнайомий голос, це була його секретарка. Вона сказала, що брат М. Гітлін поважно хворий і лікар заборонив його відвідувати. Однак вона погодилася запитати брата М. Гітліна, чи я зміг би сьогодні побачитися з ним. За кілька хвилин голос в телефоні: "Брат Гітлін дуже радий побачити вас і сказав, що кожного часу можете прийти і його відвідати".

Я постановив не їхати до Пітсбургу. Негайно потелефонував до брата А. Перехреста. Він відразу приїхав на станцію й ми поїхали до брата М. Гітліна.

У дверях нас зустріла секретарка, а в кімнаті — сестра К. Гітлін, яка ввічливо нас привітала. На її обличчі лежав великий сміток, в словах же відчувався глибокий спокій, який випливав із живої надії на Господа.

Всі ми разом зайшли до кімнати, де на ліжку на правому своєму боці лежав хворий брат М. Гітлін. Привітався я з ним його любим привітом "шалом" і щиро поцілувалися християнським поцілунком.

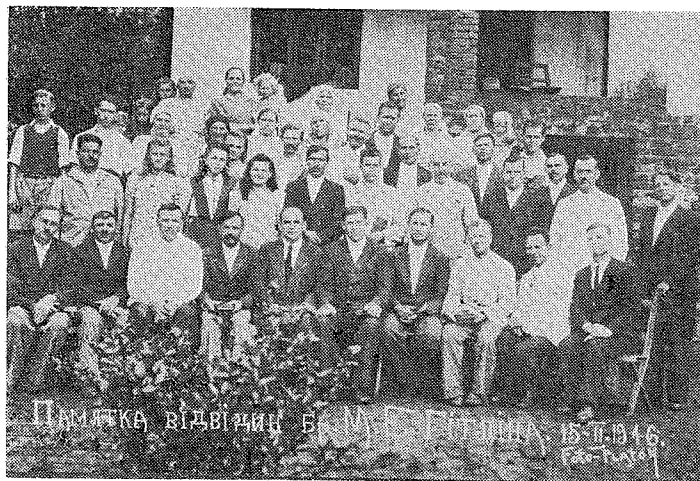
Він виглядом дуже змінився, змарнів, а голос його ослаб. Під великими чорними бровами з очей проглядали тілесні страждання, які перепліталися з проблиском духовного щастя, яким надіяла його жива віра в Бога. Він дуже зрадів нашими відвідинами. Провели ми коротку розмову, прочитали коротенького вірша з Євангелії від Івана: "Ось нездужає, Господи, той, що кохаєш його!" і з братом А. Перехрестом помолилися, поручаючи дорогого брата М. Гітліна Божій ласці.

Я відчував, що це моя остання зустріч з братом М. Гітліном. А тому я стояв біля його ліжка й пильно дивився йому в обличчя. Пригадував собі першу зустріч із ним в Україні, проведені мої роки в його Біблійній Школі, його життя й корисну працю на Божій ниві поміж нашим народом. Мені здавалось, що він був готовий тепер на порозі переходу в потойбічний світ сказати разом з апостолом Павлом:

"Я змагався добрим змагом, свій біг закінчив, віру зберіг. Наостанку мені призначається вінок праведности, якого мені того дня дасть Господь, Суддя праведний"...

Коли ми збиралися відходити, брат М. Гітлін звернувся до нас із словами вдячності й заохоти:

"Брати, я дуже хворий і вдячний нашому

Служення брата М. Гітліна в Церкві Гоб. Лопез, Аргентина
(15 лютого 1946 року)

Господеві за те, що ви мене відвідали і я міг з вами побачитися".

"Брати, я вже скоро відійду до Господа, а ви остаєтесь... Працюйте на Божій ниві, проповідуйте Євангелію, доки ще є час"...

"Брати, о як би я хотів побачити своїми очима надруковану білоруську Біблію, над якою я так багато попрацював"...

Попрощавшись, ми пішли...

Десять день після того прийшла вістка, що брат М. Гітлін відійшов до Господа. Сталося це 10-го січня 1969 року.

Хоч брата Мойсея Гітліна немає поміж нами, але його добрі діла zostалися з нами. Хто бо мав нагоду зустрінутися з ним, той ніколи його не забуде.

В особі брата М. Гітліна Господь для мене особисто послав був велике благословення. В днях моєї молодости, коли я навернувся до Хрис-

та, я мав нагоду бути в його Біблійній Школі в Радості. Його глибокі виклади Святого Письма збагатили мою душу, багато спричинилися до мого духовного зросту й зрозуміння фундаментальних біблійних правд. Кожен раз, коли я слухав його змістовні лекції, то відчував, що у мене за плечима виростили духовні крила віри, які розпростиралися й могутньо підносили в чисті простори волі духа, світла й розуму.

Будучи сам місійного духа, він прищиплював своїм студентам любов до Божого діла, до гинучих душ, до місійної праці. Всі студенти любили його й шанували. Майже всі студенти його школи пішли на місійні поля й декотрі працюють для Господа і досі.

Брат М. Гітлін народився в Україні, там він виростав і на вернувся до Христа. Тому він пізніше багато прислужився поширенню Євангелії в Україні і на чужині для нашого народу. Він також заохочував віруючу молодь до навчання і багатьом із них поміг виїхати закордон на студії.

Вістка про смерть брата М. Гітліна дійшла і в Україну, де Покійний мав дуже багато своїх колишніх студентів і співробітників. Брат І. Г., один з найближчих його співробітників писав у листі до сестри К. Гітлін так:

"Дорога в Господі Сестро Клара! Мир Вам!

Прийміть від мене і від моєї дружини сердечний привіт і найглибші співчуття з приводу відходу в Небесний Дім дорогого Вашого мужа, а нашого любого в Господі Брата і Вчителя Мойсея. Його самопожертвувана праця на Христовій ниві, його особистий приклад в трудних обставинах життя покластись на Господа, його любов до Слова Божого і щоденного його досліджування були для всіх, хто мав нагоду побувати в Радості і взагалі мати ближчу спільність з ним, світили взірцем до наслідування і залишали в серцях сліди, які ніколи не зітруться і не забудуться.

Нехай Милосердний Отець наш небесний Сам потішить Вас і всю Вашу родину в ці хвилини смутку від тимчасової розлуки. 2 Кор. 1: 3-4.

Любий вірш Покійного Брата був Ів. 17: 19. "За них Я посвячую Себе", — він був провідним віршем всього його життя і праці для Господа.

Учора я повернувся додому після 17 днів відсутності — я відвідував друзів у Східній Україні. Між іншим, був у місті, де брат Мойсей два рази народився. Там дуже гарна церква і великий хор. Там я гостював в одного брата, в якого бачив Вашу родинну знімку. Дуже радів, що побачив усіх Вас хоч на знімку, а разом постало в серці ще більше бажання й надія побачитись із Вами ще тут на землі. З такими радісними думками я їхав додому, щоб поділитись з дружиною. Вдома застав листа від брата С. Нищика, який пише, що бр. Мойсей 10 січня відійшов додому. Серце моє стиснув жаль і я ще й зараз не можу писати без сліз цього листа. Мрія про зустріч на землі

Місячні Біблійні Курси в місті Пружани на Поліссі

Рік 1935

— відпадає, але хвала і подяка Господеві, що Він дав нам певну надію зустрічі в небі. Нехай буде Його воля у всьому!

Пригадуємо його любий духовний гімн, якого Покійний співав часто по-російськи і по-англійському:

"Как счастлив я ныне в Иисусе,
Словами не выразить мне, —
Мои согрешенья простил Он,
Привлек мое сердце к Себе.

В Нем я счастлив во век,
В Нем я счастлив во век!
Голгофская кровь очистила вновь,
Да, в Нем я счастлив во век!"

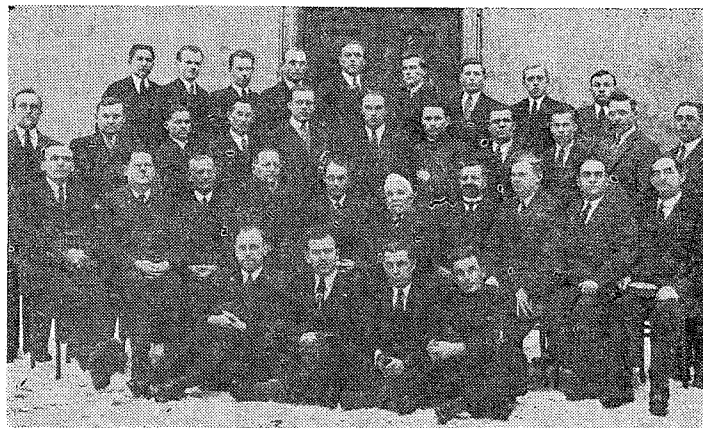
Так, тепер Брат Мойсей співає хвалу Богу вічно і чекає нас до себе"...

**

Брат Кароль Шаломський, також колишній студент Біблійної Школи в Радості, писав з Польщі до мене:

"Настоящим кратким письмом хочу сказать, что в марте сего года я с великой скорбью узнал о том, что наш бывший воспитатель и добродетель, д-р Моисей Гитлин отошел в вечность. Уже будучи больным, он передавал мне приветы.

Во многих сердцах он оставил о себе хорошую память, потому что он не одного молодого человека поставил на ноги, или как говорят "вывел в люди". Мне известно, что он вывел в люди очень бедного еврейского юношу из Фаленицы. Затем также привел на путь Евангелия и дал хорошее воспитание бедному, заброшенному еврейскому юноше из Крохмальной улицы в Варшаве, Арону Кролейбауму, мать которого, бедная вдова, продавала селедки. Брат Гитлин дал ему возможность получить образование до того, что он потом мог перевести Новый Завет с оригинала на еврейский язык (жаргон). Еще покойный брат М. Гитлин привел ко Христу Симона Коха из Га-

Баптистська Біблійна Семінарія в Лодзі

У другому ряді другий направо — брат М. Гітлін

лиции, который тоже получил хорошее образование и воспитание. В подобном направлении он сделал много добра покойному Калману Фридману, Исааку Соферу, Моисею Шифу, Шуману, Науму Горену из Бреста и многим другим молодым людям обоего пола, как из народа еврейского, так и из народов славянских. Перечисление их заняло бы много места, о чем ты знаешь не меньше меня. Покойный д-р Моисей Гитлин и мне дал воспитание и увеличил мой кругозор так, как этого не могла сделать для меня моя бедная овдовевшая мать. О покойном д-ре Гитлине я не знаю ничего, кроме добра, хотя и ему, как человеку, было свойственно ошибаться. Тем не менее хорошо было бы, чтобы, таких людей на свете было больше. Вспоминать о нем можно с честью"...

**

Брат Я. Репецкий, також колишній студент Біблійної Школи в Радості, високо цинив працю брата Мойсея Гітліна між білоруським народом, до якого серцем і душою належить брат Я. Репецкий. Він і присвятив для брата Гітліна свого

вірша, писаного білоруською моваю. Подаю тут
цього вірша, але жалю, що в друкарні, де дру-
куецься кніжка "Шалом", нямае білоруських че-
ренок.

ПАСЬВЯЧАЮ СЪВЕТЛАЙ ПАМЯЦІ СУПАЧЫУШАМУ У БОГУ БР. М. Е. ГІТЛІНУ

Перестала біць вялікае сэрца,
Што жыло не для сябе, а для другіх;
Бо асьвяціла яго нябеснае сонца,
Якое у вечнасьці будзе сьвяціць.

То сэрца брата Гітліна Майсея,
Вялікага Божлага мужа нашых дзен;
У ем жыла вяліка Божга ідэя,
Праз яку ен між слаўян быў відзен.

Па нацыі ен ізраільцянін,
Па перакананьні — хрысьціянін,
Па грамадзянству — амэрыканін,
А па мовах і звычаях — слаўянін.

Хаця быў ен духоўнай асобай,
А непадобны духавнікам тым,
Што людзей у нешчасьцях абходзяць, —
Помач несен сваім і чужым.

Праз то многі яго ўсуды зналі,
І да яго выяўлялі любоў;
На ўрачыстасьці сваі запрашалі,
І да ўсех ен ахвоча ішоў.

Усім сучаснае слова прыносіў,
Як старым, маладым так дзяцям.
З жицьця прыклады заўжды прыводзіў,
З многіх моў па пару слоў ен сказаў.

За то цітуламі яго абдарілі,
Апроч дохтора, якім ен і быў,
Дзмітруком бядуляй яго звалі,
Бо беларусаў ен вельмі любіў.

Ім Біблію да выдання наладзіў,
Хаця выдаць яе ен няўспеў,
Бо шатан супраціў паставіў
І падалаць яго ен не здалеў.

Ту працу вяліку і пачэсну
Не забудзе беларускі народ,
І у гісторыю запіша сучасну,
Каб знаў про то будучый род.

Што быў хтось падобны Скарыне,
І про долю беларусаў ен дбаў,
Каб ім даць дарогаўказ той адзіны,
Які Скарына бацькам іх даваў.

Ен у памяцях слаўян доўга будзя,
Як хрысьціянін — жыві ці яўрэй;
Толькі з словам у іх мове ўжо непрыдзе,
Як бывала прыходзіў даўней.

Саскатун, 30-га Студз. 1969 г.

Я. Рэпэцкі

Брат Гітлін у родніні брата Я. Іваськова ў часі рідзвняных свят

Родина брата Гітліна.

Господь благословив брата М. Гітліна в його духовній праці, Він також благословив його в родинному житті. Сестра Клара Гітлін була ревною і широкою християнкою, яка була своєму чоловікові вірною і справжньою помічницею все життя. Коли брат Гітлін виїздив на довші місійні подорожі, вона з малими дітьми лишалася вдома, несучи терпеливо весь тягар родинних турбот.

Господь дарував їм 5 дітей, яким вони дали найперше добре християнське виховання, а по-друге — належну освіту. Всі діти брата і сестри займають в громадському й релігійному житті різні високі становища, всі вони з найбільшою пошаною і любов'ю згадують пам'ять свого достойного і заслуженого Батька.

Моє знайомство з братом М. Гітліном.

Восени 1929-го року я написав прохання до Біблійної Школи в Радості, щоб мене прийняли на біблійні курси. Із школи мені прислали на чотири сторінки листу з багатьма питаннями, на які я повинен був дати відповідь і негайно вислати назад до школи.

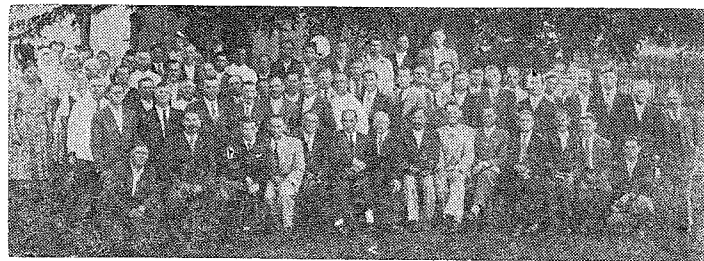
На жаль, усі ці питання були в польській мові, а в нашому маленькому волинському селі ніхто польської мови не знав. Тому я пішов до польського кольтоніста на хуторі з проханням виповнити мені цей запитник. Він, як людина світська, до того як ревний католик, виповнив так, як він знав і розумів. Наприклад, на питання: "Яке твоє ставлення до театру, до кіна, до танців?" він написав у відповіді: "Уважаю це за культурну розривку".

Я послав мої відповіді до Біблійної Школи і почав збиратися в дорогу. А до початку біблійних курсів лишалося тільки два-три дні. Отже, я думав, що поки мій лист зайде аж до Варшави, по-

ки він вернеться назад, то це візьме багато часу. Тому я вирішив їхати відразу, не чекаючи відповіді із школи.

Село наше було мале, воно лежало понад 30 кілометрів від найближчої залізничної станції, тому в нас жили люди, які ніколи в житті не бачили потягу, бо вони ніколи не були на такій віддалі з дому. Не бачив того потягу досі і я, але я багато молився, щоб Господь поміг мені поїхати, тому я глибоко вірив, що Він вислухає мою молитву. І з тією вірою я прибув на станцію до Крем'янця, а потяг на Варшаву вже стояв готовий. Довгий і чорний. Він зробив на мене таке сильне враження, якого я не позбувся ще й тепер.

Я зайняв в порожньому переділі своє місце і дивився на зжаті поля, по яких снувалося біле павутиння бабиного літа. Я мав тоді такий настрій, таке глибоке піднесення, якого хіба ще ніколи не мав у житті. Подумати тільки, що я щойно три роки, як прийняв святе по вірі хрищення, з мого села багато людей, що мають по 70-80 років ніколи ще не бачили потягу, а я ним їду!... І то їду не куди-будь, а до Варшави, до Біблійної Школи!...

Євангельське Богослуження в Обера, Аргентина, з участю брата М. Гітліна. Лютий 1946 року

Між Дубном і Крем'янцем потяг завжди так ішов, що з нього можна було вискочити, бігти поруч вагонів, а потім знову плигнути до дверей. Але мені вперший раз здавалося, що він жене хто

знає, з якою неймовірною швидкістю. Він минав якісь закути, де паслася худоба, яка тепер утікала за кущі і віз мене в незнаний мені досі світ. І я ще й тепер дякую Богові, що відважився тоді на цей крок, не чекаючи відповіді із школи, бо це був останній рік навчання в тій школі.

У Дубні ввійшов до мого переділу якийсь молодий юнак, поставив на верхній полиці свою валізу і подивився на мене. Потяг рушив і ми вневдовзі розговорилися, познайомилися і відразу подружили на довгі пізніші літа. Це був брат Іларіон Тарасюк, який також їхав до Біблійної Школи в Радості. Ми разом їхали аж на місце і час нам швидко проминув.

Приїхавши до Радості, я довідався, що мої відповіді були там отримані, вони ніяк не могли збагнути, що з мене за студент, який це я християнин, що вважаю театр, кіно та танці культурною розривкою, а тому послали мені відповідь, що я покищо до школи не прийнятій. Але поки та відповідь собі десь ішла до мого тихого села, я вже спокійно їхав до Дубна, а звідти до Варшави, любуючись осінньою красою рідної землі.

З Біблійної Школи мене вже не відіслали додому, і я лишився там, як рівноправний студент з усіма іншими студентами. Пробув я там тільки до весни 1930-го року, і просто звідти був покликаний до служби в польську армію.

Це було перше моє знайомство з братом М. Гітліном, за яке я завжди дякую Богові. Потім те знайомство повторилося в 1937-1938 роках, коли я був у Біблійній Школі в Варшаві, де учителем головних біблійних предметів знову був брат М. Гітлін.

А потім те знайомство повторилося аж у Канаді, куди я приїхав із Німеччини по другій світовій війні. Вперше я зустрівся з братом Гітліном на Святі Подяки в єв.-баптистській громаді в містечку В'ірджіл, в Онтаріо. Від того часу тут на

Роман Тростянчук, —

фінасував видання книжки "Шалом"

американському континенті наше щире знайомство і братерська дружба не переривалася до самої його смерті. У мене збереглися десятки його листів, які він завжди починав словом "Шалом". Він безмежно був радий, коли хтось із його колишніх студентів у якійсь ділянці працював у Христовому Винограднику. Він був також радий, що я працював на видавничому полі нашого братства і міг хоча в малому причинитися до видання духовної літератури для свого народу. Він завжди давав мені різні поради, які я любовно приймав і за які був щиро йому вдячний. Він також співпрацював на сторінках "Християнського Вісника". Мені приємно було прийняти від нього корисну братерську критику.

Кінцеве слово.

Незадовго по смерті брата Мойсея Гітліна, я зустрівся із сестрою Гітлін в Чикаго і обіцяв їй написати про спочилого нашого брата Гітліна свої спогади. Я не мав тоді ще жодного пляну, що я маю написати, не мав також нікого, хто б ті спогади фінансував, якщо вони будуть написані і якщо їх треба буде видати книжкою.

Минуло від того часу кілька років, я збирав деякий матеріал про життя і працю брата Гітліна і не переставав думати про те, щоб чимось вшанувати пам'ять нашого заслуженого учителя. Я певний, що є ще в живих багато тих братів, які були в своїй праці ближче до нього, чим я. Вони знають більше подробиць з його життя, вони також могли б краще від мене щось написати. Але ніхто з цих братів не прийнявся за таку працю. Я спеціально прислуховувався до того, чи хтось не пише якоїсь біографічної розвідки про життя і працю брата Гітліна. А коли переконався, що ніхто того не робить, тоді щойно я почав дещо собі записувати.

Потім я отримав від сестри Гітлін деякі дані про життя її мужа, писані ним англійською мовою. Тому на цьому місці я щиро дякую братові Йосафатові Іваськові за переклад цих записок на мову українську. Дякую також усім тим братам, які прислали мені деякі знімки до цієї книжки. А зокрема щиро і сердечно дякую братові Романові Тростянчукові, який з любови до брата Гітліна і з любови до нашої духовної літератури фінансував видання цієї скромної праці!

ВИДАВНИЦТВО "ДОРОГА ПРАВДИ" ВИДАЛО ТАКІ КНИЖКИ:

	Ціна
1. "Алкоголь і людина" — Ів. Барчука	0.80
2. "Апостол Петро і Рим" — І. Барчука	3.00
3. "Бесіди Івана Плугатаря" — Ч. Сперджена	1.50
4. "Божий спокій" — М. Подворняка	2.00
5. "Великодній ранок" — збірка віршів і оповідань	1.50
6. "Відгомін життя" — Ю. Іллюшик	1.00
7. "Голгофська дорога" — Рой Гессіон	1.00
8. "Далека дорога" — М. Подворняка	3.25
9. "Джордж Мюллер" — Ф. Г. Варне	1.50
10. "Євангелія, яку ми проповідуємо" — О. Сміта	1.50
11. "Єлисей Сукач" — І. Лазарева	0.75
12. "За віру" — В. Г. Павлова	0.50
13. "Збережені Господом" — Ів. Семенина	0.50
14. "Зелений гай" — М. Подворняка	2.00
15. "Іван Гус" — З. Бичинського	2.00
16. "Іконопочитання" — Івана Барчука	1.75
17. "Країна, яку я найбільше люблю" — О. Сміта	1.25
18. "Моліться, просіть і одержуйте" — Дж. Райса	3.00
19. "Муж, якого вживає Бог" — О. Сміта	1.50
20. "На батьківщині і на чужині" — А. Дубового	1.00
21. "На крилах віри" — Іл. Тарасюка	1.50
22. "На шляху життя" — М. Подворняка	1.50
23. "Небесний дім" — М. Подворняка	3.00
24. "Недоспівана пісня" — М. Подворняка	3.50
25. "Останні дні Єрусалиму" — І. Мордовцева	0.50
26. "Пояснення на книгу Об'явлення" — І. Барчука	3.50
27. "Правдиве й фальшиве покаяння" — І. Барчука	1.50
28. "Про католицьких святих" — І. Барчука	1.50
29. "Проміння" — В. Остапчука	1.50
30. "Різдвяна зірка" — збірка віршів і оповідань	1.25
31. "Свята Тройця і Свідки Єгови" — І. Барчука	0.50
32. "Суботництво" — І. Барчука	2.00

33.	“Християнський співаник” — малого формату	2.50
34.	“Хрищення по вірі” — І. Барчука	1.25
35.	“Чи існує Бог?” — І. Барчука	2.50
36.	“Чаша золота” — Ів. Кмета-Єфимович	0.50
37.	“Штундист Павло Руденко” — С. Степняка	3.50
38.	“Фундаментальні доктрини Біблії”	1.00
39.	“Голос Євангелії в Україні”— І. Барчука	4.00
40.	“Запахність поля” — М. Подворняка	2.50
41.	“Вірний до кінця” — Ф. М. Дунаєнко	1.50
42.	“Свята земля” — Іл. Тарасюк	3.75
43.	“Укр. баптистський рух у Канаді” — П. Кіндрата	3.00
45. 44.	“Томілетика” — Ів. Барчука	2.50
45.	“Укр. евангелізм в пралісах Місіонесу” М. Солтиса	2.50

Усі ці книжки можна виписувати по адресі:

DORONA PRAWDY
P. O. Box 3, Station D.
Toronto 9, Ont., Canada